

บทที่ 2

สาระสังเขป

การศึกษาความหมายของคำที่นำมาใช้เกี่ยวกับศาสนา จะทำให้ทราบถึงการใช้คำตามนัยแห่งการยอมรับนับถือ จริงอยู่การใช้คำแต่ละคำนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงมาตรวัดความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคมที่เดิยวว่ามากน้อยเพียงใด

ความเชื่อถือบางอย่าง จะมาในรูปแบบใด ๆ ก็ตาม ล้วนเป็นเครื่องบ่งบอกให้ทราบถึงการยอมรับนับถือ ตามความเชื่อถือที่แต่ละคนมีอยู่

จะเห็นได้ว่า คำต่าง ๆ เหล่านี้ ล้วนบ่งบอกถึงความศรัทธาเลื่อมใสของศาสนิกในแต่ละศาสนา บางอย่างก็ยังคงมีอยู่ บางอย่างก็สูญสลายไปแล้ว แต่ยังมีเหลือชื่อไว้ให้ได้ศึกษาเล่าเรียนกันเท่านั้น

วัตถุประสงค์

1. สามารถให้นิยามคำต่าง ๆ อันเนื่องด้วยสังคมวิทยาศาสนา ฯ
2. สามารถอธิบายความเชื่อถือของคนบางกลุ่ม บางเผ่าได้ ฯ
3. สามารถยกตัวอย่างความเชื่อถือที่ยังหลงเหลืออยู่ และที่สูญไปแล้ว ฯ
4. สามารถอธิบายความแตกต่างของคำว่า "ศาสนา" กับคำว่า "ลัทธิ" ได้ ฯ

บทที่ 2
คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยาศาสนา

Religion - ศาสนา	43
เปรียบเทียบ Religion	47
ศาสนา	48
สรุปความเห็น	49
Doctrine - ลัทธิ	51
Philosophy - ปรัชญา	52
Ethics - จริยธรรม	53
เครื่องราง	54
ประเภทเครื่องราง	57
วิธีใช้เครื่องราง	58
การใช้เครื่องราง	62
เหตุที่ใช้เครื่องราง	63
ผู้ใช้เครื่องราง	64
ไสยศาสตร์ - ลักษณะทั่วไป	66
ความหมาย	67
ความสัมพันธ์กัน	67
การเกิดไสยศาสตร์	68
องค์ประกอบของไสยศาสตร์	69
ประเภทของไสยศาสตร์	70
บทสรุป	70
เสียดะบาล	71
คาถาอาคม	72
ลัทธิเข้าผี	74

บทที่ 2

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา

ก่อนที่จะศึกษาต่อไป พึงทำความเข้าใจความหมายของคำที่จะนำมาใช้เสียก่อน เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้งและไม่ปะปนกับที่เราจะนำมาใช้ในภาษาไทย ควรเข้าใจศัพท์ภาษาฝรั่งเศสที่เรานำมาแปลในภาษาไทย ซึ่งเราใช้กันทั่วไปในการแปลภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทยแต่ความจริงความหมายของคำในภาษาฝรั่งเศสกับภาษาไทยไม่สู้ตรงกันนัก จึงขออธิบายความหมายของคำต่าง ๆ ต่อไปนี้ก่อนเพื่อประโยชน์ในการศึกษาและความเข้าใจแจ่มแจ้งของผู้ศึกษา

ก. Religion - ศาสนา

1. คำว่า Religion¹ เป็นภาษาอังกฤษ ออกมาจากภาษาละตินว่า :

1.1 Religare ตรงกับคำว่า "รวมเข้าด้วยกัน" (to bind together) มีความหมายว่า ผูกพัน หรือสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง 2 สิ่ง ให้เป็นสิ่งเดียวกัน

1.2 Religere ตรงกับคำว่า "ซ้อมละคร" "ปฏิบัติอย่างจริงจัง" "การเสนอแนะทั้งเอกลักษณ์และพิธีกรรมของกลุ่มทั้ง 2 อย่าง" (to rehearse, to execute pains takingly, suggesting both group identity and ritual)

---

¹John Minton Yinger : Religion, Society and the Individual, (New York, Macmillan Co., (Fourth Printing) 1962)

2. พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ² ได้อธิบายไว้ว่า คำว่า Religion ทางภาษาฝรั่งเศสหมายถึง ความกว้างกว่า “ศาสนา” ของไทยเรา คำว่า “ศาสนา” ของไทยเรานั้น ใช้ในกรณีที่มี ลักษณะหลายประการประกอบกัน คือ :

2.1 ต้องเป็นสิ่งที่เชื่อถือโดยมีความศักดิ์สิทธิ์ และไม่ใช่เชื่อถือเปล่า ๆ ต้องเคารพ บูชาด้วย

2.2 ต้องมีคำสอนทางศีลธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความประพฤติ ปฏิบัติเพื่อบรรลุผลอันดีงาม

2.3 ศาสนา แปลว่า “คำสอน” เราจึงถือเคร่งครัดว่า ลัทธิที่เราจะยอมเรียกว่า ศาสนานั้น ต้องปรากฏตัวผู้สอน ผู้ตั้ง ผู้ประกาศ ที่รู้กันแน่นอน และยอมรับว่าเป็นความจริง ทางประวัติศาสตร์

2.4 ต้องมีคณะบุคคลทำหน้าที่โดยเฉพาะสำหรับรักษาความศักดิ์สิทธิ์ และ คำสอนนั้นสืบต่อมา บุคคลคณะนี้เรียกกันว่า “พระ” ถือเป็นวาระและเป็นเพศพิเศษต่างกับ สวมัญชน เรียกว่า “สมณเพศ”

2.5 ต้องมีความกวดขันเรื่องความจงรักภักดี ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Fidelity หมายถึง ความว่า ถ้าถือศาสนาหนึ่งแล้วจะไปถือศาสนาอื่นอีกไม่ได้ แม้แต่จะเคารพบูชาปูชนียวัตถุ ของศาสนาหรือลัทธิอื่น ก็ถือเป็นบาปใหญ่หลวงทีเดียว

หลัก 5 ประการนี้ เรายึดถือกันสำหรับที่จะเรียกคำสอน หรือลัทธิอันใดอันหนึ่งว่า “ศาสนา” ถ้าไม่ครบถ้วนทั้ง 5 ประการนี้ เรามักไม่ยอมรับเป็นศาสนา

3. ทศนะของอาจารย์เสฐียร พันธรังษี³ ถูกสลายกับความหมายที่อ้างถึงข้างต้น ได้กล่าวไว้ว่า :

3.1 คำว่า Religion เป็นภาษาอังกฤษ ออกมาจากภาษาละตินว่า Religare หรือ Religere ตรงกับคำว่า Gather together คือการรวมเข้าด้วยกัน (ระหว่างสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง) มีความหมายว่าผูกพัน หรือสัมพันธ์ระหว่างสิ่งสองสิ่ง ให้เป็นอันเดียวกัน

3.2 เราอาจอธิบายคำว่า Religion ได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจ เหนือมนุษย์ ความหมายโดยตรงในที่นี้ก็คือ การสัมพันธ์ (ทางดวงวิญญาณ) ระหว่างมนุษย์ กับพระเจ้า

²วิจิตรวาทการ, พลตรี หลวง : ศาสนาสากล เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 2); (พระนคร, สำนักพิมพ์ ส. ธรรมภักดี, 2498), น.1-2

³เสฐียร พันธรังษี : ศาสนาเปรียบเทียบ เล่ม 1 (พิมพ์ครั้งที่ 3); (พระนคร, แพร่พิทยา 2516), น. 7-9

3.3 โดยนัยแห่งศัพท์ ซึ่งมีความหมายดังกล่าวมาแล้ว คำว่า Religion ที่เราเอามาแปลว่า “ศาสนา” ในที่นี้ จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ (โดยศรัทธา) ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า หากมีความหมายว่าศาสนาตามนัยแห่งคำว่าพุทธศาสนาไม่

4. ดังนั้น จึงรวมความได้ว่า Religion ของฝรั่ง คือข้อปฏิบัติซึ่งแสดงออกมาให้ปรากฏเป็นกิริยาอาการของผู้เลื่อมใส จึงเกรงกลัวต่ออำนาจอันมีอยู่เหนือตน ได้แก่ พระเจ้า ผู้มีพระเดชปกคลุมทั่วไป ซึ่งจะบอกให้ผู้เลื่อมใสนั้น ได้รู้ด้วยปัญญาของตนเอง ว่าพระเจ้าหรืออำนาจอยู่เหนือตนนั้น มีรูปร่างอย่างใดอย่างหนึ่ง ในฐานะพระองค์เป็นผู้สร้าง เป็นผู้กำหนดวิถีของมนุษย์

5. กล่าวโดยสรุป Religion คือคำว่า ศาสนา ของนักปราชญ์ตะวันตก คือการมอบศรัทธาบูชาพระเจ้าผู้มีความอยู่เหนือตน ด้วยความเคารพยำเกรง ฉะนั้น ศาสนาตามความเข้าใจของฝรั่งจึงเข้าลักษณะ 4 ประการ คือ :

5.1 มีลักษณะความเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและสรรพสิ่งในโลก

5.2 มีหลักเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้า ทั้งที่เป็นส่วนธรรมจรรยาและกฎหมายในสังคม

5.3 มีหลักความเชื่อกลางอย่างเป็นอินโดย คือเชื่อไปตามคำสอนโดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ (ตามหลักวิทยาศาสตร์) แต่อาศัยอำนาจแห่งเทพเจ้าผู้อยู่เหนือตนเป็นเกณฑ์

5.4 มีหลักการยอมมอบตน มอบการกระทำของตนและอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับคน ให้พระเจ้าด้วยความจงรักภักดี โดยไม่ต้องมีอะไรอื่น ข้อนี้สมดังที่ฝรั่งผู้เป็นเจ้าของศัพท์ Religion เขียนไว้ว่า submit himself to (the) God คือ การยอมให้เสรีภาพของตนไปขึ้นอยู่กับพระเจ้า

6. Huston Smith⁴ ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่ถือเป็นลักษณะทั่วไปของศาสนาที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้า หรือสภาวะเหนือธรรมชาติตามความเชื่อของศาสนาประเภท Religion ไว้ในหนังสือ The Religion of Man ว่า ตามปกติความเชื่อถือด้าน Religion นั้น จะต้องประกอบด้วยแนวอันเป็นลักษณะเฉพาะของมัน 6 ประการด้วยกัน คือ :

6.1 อังอำนาจเบื้องบน (Authority) อันเป็นการแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอยู่เบื้องบน มนุษย์ไม่มีอำนาจเฉพาะตัวเพียงพอในการประกอบ

---

⁴พุทธจักร-นิตยสารของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย คอลัมน์ “นิคมวจนะ”, ปีที่ 31 ฉบับที่ 6 เดือนมิถุนายน 2520
อ้าง Huston Smith : Religion of Man : A Mentor Book, Publishing by the New American Library, 1960, p. 100-101

พิธีกรรมอันเป็นการปฏิบัติกิจเกี่ยวกับการกระทำเพื่อความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน จึงต้องอาศัยบารมีของอำนาจเบื้องบนเข้าช่วย เพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์

6.2 กำหนดพิธีกรรม (Ritual) ขึ้นมาเป็นเครื่องมือ ซึ่งตามลักษณะนี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่ามนุษย์กำหนดรูปแบบที่แสดงออกตามความเชื่อถือศาสนาของตน ให้มีรูปลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตามความเหมาะสมของสังคม

6.3 มีการแก่งความจริง (Speculation) หรือปรัชญาเป็นเครื่องสนองทางปัญญาของมนุษย์ ซึ่งตามลักษณะข้อนี้ ยิ่งแสดงให้เห็นความไม่รู้จริงของมนุษย์เกี่ยวกับความเชื่อถืออื่น ๆ

6.4 ถือประเพณี (Tradition) เป็นเรื่องที่ต้องทำและต้องทำตาม โดยถือว่ามนุษย์ต้องมีความผูกพันอยู่กับประเพณี และจะต้องปฏิบัติตามประเพณีนั้น ๆ อันถือเป็นสัญลักษณ์แห่งการนับถือศาสนาของสังคมนั้น ๆ ด้วย

6.5 มีความผูกพันกับพระเดชและพระเมตตาคุณของพระผู้เป็นเจ้า (The Concept of God's sovereignty and grace) อันเป็นการย้ำความผูกพันกับอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งถือเป็นอำนาจลึกลับ และเมื่อได้ปฏิบัติตามนั้นแล้ว จะได้ผลตอบแทนจากพระผู้เป็นเจ้านั้น

6.6 มีความผูกพันระคนด้วยสิ่งลึกลับหรือมนตรยาน (Mystery) อันเป็นการแสดงให้เห็นความเชื่อถือของมนุษย์ว่า จะต้องประกอบด้วยความลึกลับทั้ง ๆ ที่สิ่งที่เชื่อถือ นั้น จะมีรูปลักษณะอย่างไรก็ไม่รู้ ทั้งนี้คงจะเนื่องจากหากรู้แล้ว จะทำให้คลายความศักดิ์สิทธิ์ลงไปก็ได้

เปรียบเทียบ Religion ตามความหมายของ ชาวตะวันตก กับคำว่า “ศาสนา” ของเรา⁵

1. Religion

1.1 Religion ตามความหมายของฝรั่งอันนี้ มีอยู่ในศาสนาที่สำคัญของโลกหลายศาสนาด้วยกัน เช่น ศาสนาฮินดู (ซึ่งกลางขณะเราสมัครเรียกว่า ลัทธิพราหมณ์) ศาสนาคริสต์ และศาสนาอิสลาม ศาสนาเหล่านี้ตั้งต้นคำสอนด้วยการ มีพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ สรรพสัตว์ หรือสรรพสิ่งอันเป็นธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับชีวิตนั้น เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว เป็นต้น

1.2 หลักในศาสนาเหล่านี้ยังอ้างว่า คำสอนอันเป็นจริยธรรมในศาสนา ตลอดถึงกฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ในสังคมนั้นแล้ว ก็มาจากอำนาจของพระเจ้าทั้งสิ้น และโดยเหตุนี้มนุษย์ทั้งสิ้นจึงเกิดขึ้นด้วยอำนาจการสร้างของพระเจ้า

1.3 ความหมายนี้ยังสอนสูงขึ้นไปอีกว่า ดวงวิญญาณของมนุษย์ออกมาจากพระเจ้าเท่านั้น เมื่อดับชีพลงดวงวิญญาณจะไปอยู่กับพระเจ้านั้น

1.4 คำสอนอันใดที่มีอยู่ มนุษย์ต้องเชื่อต้องฟัง ต้องปฏิบัติตาม คำสอนมิใช่ว่าอย่างไร มนุษย์ต้องปฏิบัติไปตามนั้น มอบกายถวายตัวให้แก่พระเจ้านั้นโดยสิ้นเชิง ความดีความชั่วใด ๆ ที่ปฏิบัติไป พระเจ้าเป็นผู้ตัดสินให้ ว่าควรจะได้รับรางวัลแห่งความดีนั้นอย่างไร และรับโทษแห่งความชั่วนั้นอย่างไร

1.5 หากพิจารณาตามความหมายดังกล่าวมาทั้งหมดนั้น คำว่า Religion จึงต้องผูกพันอยู่กับ God ซึ่งรวมถึงสภาวะเหนือธรรมชาติ (Supernature) ด้วย เพราะฉะนั้น Religion จึงเป็นการปฏิบัติที่บังถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ God เท่านั้น โดยถือว่าการปฏิบัติ นั้นเป็นการแสดงความผูกพันที่มีต่อ God ที่ตนนับถือ

---

⁵ เสฐียร พันธงศรี : ศาสนาเปรียบเทียบ (อ้างแล้ว) น. 7-9

2. ศาสนา

2.1 คำว่า "ศาสนา"⁶ ของเรามีความหมายผิดตรงกันข้ามจากความหมายของฝรั่ง และที่จริงคำว่า ศาสนา ของเรา เราใช้เรียกเป็นนามศัพท์ของพระพุทธศาสนาเท่านั้น

2.2 เมื่อจะอธิบายความหมายของคำ ศาสนา ในที่นี้ก็เป็นการอธิบายความหมายของคำว่า พุทธศาสนา ที่ฝรั่งเคยเข้าใจว่าไม่ใช่ศาสนาไปในตัวด้วย

2.3 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2493) แปลคำ ศาสนา ไว้ว่า :

2.3.1 ลัทธิ ความเชื่อถือของมนุษย์ อันมีหลักแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น อันเป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง

2.3.2 แสดงหลักฐานเกี่ยวแก่บุญ บาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งลัทธิพิธีที่กระทำตามความเห็น หรือคำสั่งสอนในความเชื่อถืออันนั้น

2.4 พระพุทธศาสนา คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เป็นคำสั่งสอนในฝ่ายปรมาตม์ ตามคำอธิบายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ศาสนาของพระพุทธเจ้า จึงไม่มีความหมายตรงกับ Religion ของฝรั่ง เพราะศาสนาในคำว่า พุทธศาสนา ประกอบด้วย :

2.4.1 ไม่มีหลักความเชื่อว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก แต่มีหลักเชื่อว่ากรรมเป็นผู้สร้างโลกและสร้างสรรพสิ่ง (กมฺมุนา วุตฺตตี โลโก-สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม)

2.4.2 ไม่มีหลักเชื่อว่า คำสอนต่าง ๆ มาจากพระเจ้า แต่มีหลักเชื่อว่าคำสอนต่าง ๆ ผู้รู้ (คือพุทธ) เป็นผู้สั่งสอน (สพฺพปาปสฺส อภรณํ กุสลสฺสุปฺสมฺปทา สจฺจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธานฺสาสนํ - การไม่ทำชั่วทุกอย่าง การสร้างสมคุณความดี การทำใจให้ผ่องแผ้ว นี้คือพุทธศาสนา)

2.4.3 ไม่มีหลักเชื่อไปตามคำสอนโดยไม่คำนึงถึงข้อพิสูจน์ แต่มีหลักให้พิสูจน์คำสอนนั้น (จาก กาลามสูตร)

2.4.4 ไม่มีหลักการยอมมอบตนให้แก่พระเจ้า แต่มีหลักการมอบตนให้แก่ตนเอง (อตฺตาทิ อตฺตโน นาโถ - ตนแลเป็นที่พึ่งของตน)

2.5 หากพิจารณาตามแนวนี้ โดยเฉพาะในข้อ 2.4.2 แล้วจะเห็นได้ว่า คำว่า ศาสนา นั้น เป็นคำที่เกิดจาก "พุทธศาสนา" ที่มาจากภาษาบาลีว่า "พุทธานสาสนํ" ในพุทธภษิต ที่ยกมาข้างนั้น เฉพาะคำว่า "สาสนํ" แปลว่า "คำสั่งสอน" ซึ่งแยกออกเป็น :

⁶อ้างแล้ว - ศาสนาเปรียบเทียบ หน้า 9-10

2.5.1 คำสั่ง เป็นคำบังคับให้ทำ

2.5.2 คำสอน เป็นคำแนะนำชี้แจง ตลอดถึงการให้ศึกษาอบรม⁷

2.6 จากการพิจารณาความหมายดังกล่าวใน 2.5 แล้ว นักปราชญ์บางท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายของศาสนาไว้ว่า ความหมายที่แท้จริงของศาสนาก็คือ การปกครองและการอบรมสั่งสอน ที่ว่าหมายถึงการปกครองนั้น หมายถึงคุณภาพอันเป็นกำลังปกครองภายใน ซึ่งได้แก่การปกครองตนเอง คือเว้นสิ่งที่ควรเว้นเอง ประพฤติสิ่งที่ควรประพฤติเอง การปกครองอย่างนี้แหละเรียกว่า “ศาสนา”

คำว่า ศาสนานี้ จะแปลตามพยัญชนะก็แปลว่า การอบรมหรือสั่งสอน ซึ่งรวมคำสอนอยู่ในนั้นด้วย เพราะเมื่อมีการอบรมสั่งสอนแล้ว จะไม่มีคำสอนยอมเป็นไปไม่ได้ และคำว่าศาสนา จึงได้กับความหมายถึงคำสอนด้วย

การปกครองกิติ การอบรมสั่งสอนกิติ เป็นกิจที่เนื่องกัน เป็นเหตุผลที่ใกล้ชิดกันมาก คือการปกครองต้องอาศัยการอบรมสั่งสอนเป็นที่ตั้ง ผลคือการปกครองตนได้นั้น ย่อมสำเร็จมาจากเหตุคือการอบรมสั่งสอน จึงได้รวมอยู่ในคำว่า ศาสนา และคำว่า ศาสนา จึงได้หมายเอาทั้งการปกครองทั้งการอบรมสั่งสอน⁸

2.7 ศาสนาตามความหมายดังอธิบายมานี้ จึงมีนัยแตกต่างจากความหมายของ Religion เพราะไม่มีความผูกพันอยู่กับ God และ Supernature ไม่ว่าจะโดยประการใด ๆ ก็ตาม เมื่อเป็นดังนี้ จึงขอให้นักศึกษาพึงพิจารณาด้วยปัญญาของตนเอง อันใดจัดเป็น Religion อันใดจัดเป็นศาสนา

3. สรุปความเห็น

3.1 ดังได้กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ลักษณะแตกต่างกันของคำว่า Religion กับคำว่า ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพุทธศาสนา จึงมีความหมายไม่ตรงกันตามความเชื่อถือของแต่ละชาติ และตามการปฏิบัติกิจในแต่ละศาสนาด้วย

3.2 เราจะเห็นได้ว่า Religion เป็นเรื่องที่พาดพิงไปถึงสิ่งที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ (Supernature) ทั้งนี้ โดยการยึดถือสืบต่อ ๆ กันมา โดยไม่ต้องคำนึงถึงเหตุผลประกอบ

⁷ สมเด็จพระวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราช : พระนิพนธ์เรื่อง “ศาสนากับคน” จากหนังสือ พระราชพิธี และพระราชกิจในทางพระพุทธศาสนา, (พระนคร, ร.พ.ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2511) น. 93

⁸ สุวสดี พินิจจันทร์ : คำบรรยายคดีธรรม, (พระนคร, ประพาสต้นการพิมพ์, 2502), น. 10-11

3.3 โดยที่พูดแม้จุดมุ่งหมายทางศาสนาของฝ่ายตะวันตก ก็มีวัตถุประสงค์ผิดตรงกันข้ามกับความเห็นในเรื่องศาสนาของคนไทย

3.4 คำว่า Religion จึงมีความหมายที่กว้างเกินไป คือใช้ตลอดไปจนถึงลัทธิถือผีสางเทวดา ลัทธิเคารพดวงวิญญาณบรรพบุรุษ เชื่อถือพระเจ้าประจำโลก ประจำเมือง ประจำถิ่น เหล่านี้ ฝรั่งเศสถือเป็น Religion ทั้งสิ้น

3.5 ด้วยกฎเกณฑ์ทางฝรั่ง ในเรื่องที่จะนับเป็น Religion ได้นั้น มีอยู่ข้อเดียวคือ ความจงรักภักดี ซึ่งเมื่อมานับถือในทางใดแล้ว ก็อยู่ในความผูกมัดว่า จะต้องนับถือแต่ทางเดียว จะไปนับถือหรือแม้แต่ทำความเคารพสักการะทางอื่นก็ไม่ได้

3.6 เมื่อเป็นความนับถืออยู่ในลักษณะอันนี้ ฝรั่งเศสก็เรียกว่า Religion

4. ฉะนั้น คำว่า Religion ของฝรั่ง กับคำว่า ศาสนา ของไทยเรานั้น จึงไม่เหมือนกัน⁹

5. เนื่องจากพื้นฐานด้านความเชื่อถือ และความเป็นมาของศาสนาของศาสนาแต่ละสังคมไม่เหมือนกัน :

5.1 ฝ่ายตะวันตกมีคติความเชื่อว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นโดยพระเจ้าเป็นผู้สร้าง รวมทั้งคำสั่งสอนด้านศีลธรรมจรรยาด้วยก็มาจากพระเจ้า โดยผ่านคนกลางที่เรียกว่า Prophet นำมาแจ้งแก่มนุษย์ เพราะฉะนั้นตามคตินี้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า จึงต้องผ่านคนกลาง

5.2 ฝ่ายตะวันออกในสายนับถือพุทธศาสนา ถือว่า "พุทธ" คือมนุษย์ผู้รู้แจ้ง เห็นจริงเป็นผู้สอนมนุษย์ผู้เป็นเวไนยสัตว์ด้วยพระองค์เอง พระองค์จึงไม่อยู่ในฐานะเป็น God และคำสอนก็ไม่ต้องผ่านคนกลาง การสอนนั้นก็ไม่ต้องพูดว่า พระองค์จะต้องสอนเองเท่านั้น แม้พระสาวกก็นำไปสั่งสอนได้ คำสั่งสอนนั้นมีสาวกอันได้แก่ บริษัท 4 เป็นผู้รักษา ประพฤติปฏิบัติสืบต่อมาจนทุกวันนี้

6. ในปัจจุบัน มีข้อตกลงของกลุ่มผู้วิจัยศาสนา และความเชื่อถือ ตามโครงการวิจัย พื้นฐานจิตใจของประชาชนชาวไทย สาขาปรัชญา สภาวิจัยแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2506 กำหนดว่า ศาสนาต้องประกอบด้วยลักษณะทั้งหมด หรือส่วนมาก ดังต่อไปนี้ :

---

⁹อ้างแล้ว - ศาสนาสากล หน้า 5

- ก. มีศาสดาผู้ตั้ง
- ข. มีคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมจรรยา
- ค. มีหลักความเชื่อถืออันเป็นที่หมาย
- ง. มีพิธีกรรม
- จ. มีสถาบันทางศาสนา¹⁰

ข. Doctrine-ลัทธิ

1. คำว่า Doctrine ที่ภาษาไทยเรานำมาใช้ว่า “ลัทธิ” นั้น เป็นคำที่เรานำมาใช้ สับสนกันมาก และในบางครั้งเราก็ใช้เรียกรวมกันเลยว่า “ลัทธิศาสนา” ก็มี ซึ่งคำนี้อาจ ทำให้เราเข้าใจผิดจนมีความหมายเป็นศาสนาไปก็เป็นได้

2. ความจริงคำว่า Doctrine นี้ ไม่ตรงกับคำว่า “ลัทธิ” ในภาษาไทยเท่าใดนัก :

2.1 คำว่า ลัทธิ เราใช้แก่สิ่งที่มีผู้เชื่อถือกันมาก ๆ โดยไม่จำเป็นต้องประกอบด้วย ลักษณะ 5 ข้อ อย่างที่ยกไว้ข้างต้น

2.2 เราเรียกลัทธิฮินดู ลัทธิขงจื้อ ลัทธิชินโต และเรื่องถือผีสางเทวดาของ มนุษย์ดึกดำบรรพ์ว่า ลัทธิ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ฝรั่งไม่เรียกว่า Doctrine

2.3 คำว่า Doctrine ของฝรั่ง หมายถึง แต่เพียงหลักการ หลักวิชา และกฎ ธรรมจรรยาเท่านั้น¹¹

3. ปราชญ์ฝ่ายตะวันตก ให้ความหมายของคำว่า Doctrine เช่น :

3.1 เป็นหลักการ หรือลัทธิคำสอนต่าง ๆ (tenets) ทางปรัชญา หรือวิถีชีวิต หรือทางศาสนา

3.2 หลักปฏิบัติยึดถือต่าง ๆ (Guiding Principles) ในเรื่องลัทธิในกาย หรือเฉพาะ แต่ละกลุ่ม ที่วางไว้ควบคุมความประพฤติ (regulates the conduct) ของสมาชิกที่ถือตามลัทธิ นั้น ๆ¹²

4. Doctrine พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานของไทย แปลไว้ว่า “ความเชื่อถือ” “ความรู้” และ “ประเพณีที่ได้รับสืบทอดกันมา”

¹⁰อ้างแล้ว - ศาสนาเปรียบเทียบ หน้า 11

¹¹อ้างแล้ว - ศาสนาสากล น. 6

¹²Nels Anderson : *Dictionary of Sociology and related sciences* ed. by Henry Pratt Fairchild, (New Jersey, A Littlefield, Adame & Co., 1971), p. 97

5. ถ้าจะถือเอาลักษณะที่กล่าวข้างต้นเป็นหลักประกอบลัทธิก็ไม่ใช่ว่าศาสนา แต่ทั้งนี้ต้องไม่ถือว่า คำสอนของศาสดาองค์ใด ๆ หรือโอวาทของผู้ใด ๆ ที่เริ่มต้นสั่งสอนกันมานั้น ก็มักเรียกว่าเป็นลัทธิศาสนานั้น ๆ เป็นโอวาทของผู้นั้น ๆ ด้วยกันทั้งสิ้น¹³

6. ถ้าเรารับความจริงในประวัติศาสตร์อันนี้ เราต้องยอมรับว่า “ลัทธิ” คือ “เรื่องเบื้องต้นของศาสนา” หรือ “จุดเริ่มของศาสนา”

7. เมื่อต่างฝ่ายต่างเนื่องถึงกันเช่นนี้ จึงไม่มีทางที่จะแยกกันได้

8. ถ้าจะแยกกันให้ได้จริง ๆ ก็แยกได้เพียงรูปศัพท์เท่านั้น โดยการแยกได้เพียงพูดว่า ลัทธิ :

8.1 ลัทธิ คือ คำสอนเฉพาะกลุ่ม เฉพาะพวก ซึ่งมีความหมายแคบกว่า ศาสนา

8.2 การจะเรียกว่า ลัทธิศาสนา รวมกันไป หรือเรียกว่า ศาสนา โดยลำพัง จึงไม่ถูกต้องด้วยกันทั้งสองฝ่าย¹⁴

ค. Philosophy-ปรัชญา

1. คำว่า Philosophy ที่แปลว่า ปรัชญา นั้น เป็นคำใหม่ในภาษาไทย

2. คำว่า Philosophy มาจากคำ 2 คำ คือ :

2.1 มาจากภาษากรีกว่า Philoin เป็นกริยา แปลว่า “รัก” (love) เป็นนามว่า Philos แปลว่า ผู้มีความรัก (lover)

2.2 ผสมกับคำว่า Sophia แปลว่า ปัญญา (Wisdom)

2.3 เมื่อรวมทั้ง 2 คำ จึงเป็น Philosophy มีความหมายว่า ผู้รักความรู้ (a love of Wisdom) หรือผู้รักรู้

2.4 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลเป็นความหมายว่า “วิชาว่าด้วยหลักแห่งความรู้และความจริง”¹⁵

3. พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ ได้อธิบายว่า คำว่า ปรัชญา เป็นคำใหม่ ซึ่งคิดกันขึ้นสำหรับแปลคำว่า Philosophy ถ้าจะแปลตามตัวก็แปลว่า ความรอบรู้ :

3.1 เราหมายถึงหลักศีลธรรม

¹³อ้างแล้ว - ศาสนาสากต, น. 12

¹⁴อ้างแล้ว - ศาสนาสากต, น. 12-13

¹⁵อ้างแล้ว - ศาสนาสากต, น. 13

3.2 กฎเกณฑ์แห่งความประพฤติปฏิบัติ ซึ่งมีผู้คิดค้น และได้สอนหรือได้เขียน เป็นคัมภีร์ตำราไว้ คำสอนก็ดี ตัวผู้สอนก็ดี ไม่มีใครถือว่าศักดิ์สิทธิ์¹⁶

4. หากจะว่าไปแล้ว คำว่า Philosophy ที่เรานำมาแปลว่า ปรัชญา นี้ ปราชญ์ชาว ตะวันตกให้ความหมายจำกัดลงไปว่า “การค้นคว้าเพื่อความรู้” อันนี้แสดงว่าไม่มีความหมายอื่นใด นอกเหนือจากนี้ ฉะนั้น คำว่า Philosophy ที่แปลว่า ปรัชญา จึงเป็นเรื่องของการค้นคว้าเพื่อ ความรู้ ซึ่งเกิดขึ้นจากความไวของมโนสมองของนักปราชญ์ผู้เป็นต้นคิด คือคิดในเรื่องใด เรื่องหนึ่งตามหลักเหตุผล¹⁷

ง. Ethics-จริยธรรม

1. คำว่า Ethics ที่แปลว่า “จริยธรรม” หรือ จรรยา นั้น เห็นจะไม่ต้องอธิบาย
2. ปราชญ์ใดที่กล่าวว่า พุทธศาสนา เป็นเพียงจริยธรรม ไม่ใช่ Ethics หรือไม่ใช่ ศาสนา หรือว่าเป็นทำนองอย่างอื่นใด ก็ไม่ต้องอธิบายอีก
3. ให้เป็นอันเข้าใจเสียใหม่ว่า คำสั่งสอนใด ๆ จะมาจาก Ethics ของฝรั่ง หรือมา จากศาสนา ตามความหมายของเรา เป็นข้อปฏิบัติ เป็นธรรม เป็นความประพฤติชอบ ในสังคมแล้ว จะเป็นคำสั่งสอนมาจากพระพุทธเจ้า หรือมนุษย์ก็ตาม ก็เป็นจริยธรรม ทั้งหมด¹⁸
4. จึงพอสรุปได้ว่า Ethics หรือจริยธรรม เป็นข้อปฏิบัติตามธรรมะ เพื่อความ ประพฤติชอบในสังคม ไม่ว่าจะเป็คำสั่งสอนของศาสดาใด ๆ ก็ตาม จึงมุ่งเพื่อความปฏิบัติ ชอบตามทำนองคลองธรรมเป็นหลัก

เท่าที่ชี้แจงมานี้ เพื่อให้เห็นความแตกต่างกันตามความหมายของคำต่าง ๆ ที่เรา นำมาใช้ในภาษาไทย ซึ่งจะเป็นการขจัดความเข้าใจผิด อันอาจจะเกิดความสับสนต่าง ๆ ในการใช้คำในความหมายดังกล่าวข้างต้น ฉะนั้น พึงพิจารณาถึงคำต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อ จะได้ใช้ให้ถูกต้องว่าเช่นไรเป็นศาสนา เป็นปรัชญา เป็นลัทธิ และเช่นไรเป็นจริยธรรม

¹⁶อ้างแล้ว - ศาสนาสากถ, น. 7

¹⁷สวามี สัตยานันทปุริ ; ป่อเกกมคิพระพุทธศาสนา, พระนคร, โสภณพิพัฒน์กร, 2486, น. 1

¹⁸อ้างแล้ว - ศาสนาเปรียบเทียบ, น. 14

เครื่องราง

เครื่องราง เป็นสิ่งของหรือสิ่งประดิษฐ์ชนิดหนึ่งซึ่งสร้างระบบความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ประเภทหนึ่งในสายอรรถพรเวทซึ่งมนุษย์เป็นผู้คิดค้นวิธีการขึ้นมาด้วยความเชื่อมั่นว่าจะได้รับผลหรือประสบสิ่งที่พึงประสงค์ โดยนำความปลอดภัยและสิริมงคลมาให้ เป็นความเชื่อที่มีมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์และยอมรับมาปฏิบัติจนติดเป็นนิสัย กลายเป็นวัฒนธรรมประเภทหนึ่งขึ้น ซึ่งมีประจำเกือบทุกสังคม แม้ในประเทศไทยเราเองซึ่งนับถือศาสนาหลักอยู่แล้ว ก็ยังยอมรับเครื่องรางของขลังมาเป็นเครื่องปลอบประโลมใจ และบำรุงขวัญอีกด้วย จนกระทั่งมีการสร้างกันขึ้นมาในรูปแบบต่าง ๆ กัน แม้จะมีการเรียกชื่อแปลกกันออกไป เช่น วัตถุมงคลบ้าง วัตถุเคารพบ้าง หากจะว่าไปแล้ว มันก็คือเครื่องรางที่ยึดถือกันนั่นเอง

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่คิดเกี่ยวกับการอยู่รอดของตนเอง และหมู่คณะขึ้น ได้พยายามทุกวิถีทางที่จะหาเครื่องช่วยให้ปลอดภัยอันตรายที่จะพึงมีขึ้นแก่ตน และสร้างความปลอดภัยให้กับตัวเองหรือพรรคพวกของตัวเอง โดยการยอมรับมาควบคุมพฤติกรรมของตนและกลุ่มของตน ในขณะเดียวกันก็พยายามรักษาสถานภาพของตนเองด้วย การถือหรือการนิยมเครื่องรางจึงกลายเป็นวัฒนธรรมของสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง โดยการปลุกฝังให้อยู่ในความเชื่อถือของคนมาด้วยประการฉะนี้

คำว่า “เครื่องราง” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า “เครื่องที่นับถือกันว่า ทำให้อยู่คงกระพันชาตรี” (2516, น. 770) หมายถึง เครื่องมือหรือสิ่งของที่เป็นเครื่องอุปกรณ์การบำรุงขวัญและจิตใจ เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่าตัวเองมีความแข็งแกร่งเหนียวแน่นและมีความสามารถที่จะพิชิตศัตรู หรือข้าศึกอันเป็นฝ่ายตรงกันข้าม ส่วนมากเรามักจะยึดว่าเป็นของขลังหรือศักดิ์สิทธิ์

ความนิยมนับถือของมนุษย์คิดว่าสิ่งของบางอย่างสามารถให้คุณและให้โทษแก่ตนได้ โดยการปฏิบัติตามและฝ่าฝืนความนิยมในสิ่งนั้น ๆ แล้วนำของนั้นมาใช้ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น เครื่องประดับทำด้วยเพชรตาแมวบ้าง เครื่องอาวูรที่ทำด้วยตามูโลงศพบ้าง พลอยไขจิงจกบ้าง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์ อันสามารถทำให้ผู้ครอบครองเกิดความอบอุ่นใจ หรือเกิดความมั่นใจเป็นต้น อันเป็นการทำให้เกิดความกลัวกลัว สามารถพิชิตข้าศึกศัตรู หรือมีความมั่นใจในเรื่องเมตตามหานิยมที่ตนคิดว่าจะพึงมีเป็นต้น

ในสังคมไทย เราใช้ของต่าง ๆ กันตามวัตถุประสงค์มาเป็นเครื่องราง ปกติเป็น พระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ ทำด้วยดินเผา ผงว่านก็ตี หรือหล่อด้วยโลหะก็ตี ซึ่งคนเชื่อว่ามี อิทธิฤทธิ์ป้องกันสรรพภัยต่าง ๆ ได้ และนำโชคลาภมาให้ นั่น ในภาษาไทยเรียกว่า “พระ เครื่องราง” เพราะใช้ผูกคอหรือเก็บติดตัวไว้เช่นเดียวกับของอื่น ๆ ที่เรียกว่า “เครื่องราง” (คึกฤทธิ์ ปราโมช-เครื่องราง ในเอกลักษณ์ไทย เล่ม 1, 2520, น. 9)

นอกจากพระพุทธรูปองค์เล็ก ๆ แล้วยังมีของอื่น ๆ ที่ยึดถือเป็นเครื่องรางอีกมากมาย เช่น ของที่เป็นจำพวกหิน หรือวัสดุบางประเภทที่เกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งมี ลักษณะพิเศษ หรือถือเป็นเคล็ดในรูปลักษณะที่เห็นว่าจะจะเป็นปฏิปักษ์ต่อฝ่ายตรงข้ามหรือ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง (ดูประเภทของเครื่องรางประกอบ)

ดังกล่าวดังกล่าว การนิยมเครื่องรางก็ตี การนับถือเครื่องรางก็ตี ถือเป็นวัฒนธรรม รูปแบบหนึ่งของสังคม จะโดยวิธีการใช้หรือการนำมาเป็นเครื่องสนองประสงค์ในรูปแบบ ใด ๆ ก็ตาม เป็นการใช้โดยการปลุกฝังที่ก่อให้เกิดความเคยชินจนติดเป็นนิสัย เป็นพฤติกรรม ที่หล่อหลอมมาตั้งแต่เกิดถึงตาย ดังนั้น เครื่องรางจึงเป็นเครื่องยึดถือประจำจิตใจของสังคม อีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งนิยมนับถือกัน จนในบางวัฒนธรรมกลายเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีพ ก็มี นับว่าเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลมากในการช่วยบำรุงจิตใจ บำรุงขวัญ ช่วยปลดปล่อย ประโลม ใจให้เกิดความอบอุ่นใจ ช่วยสร้างความหวังให้กับมนุษย์ จริงอยู่ เครื่องรางนั้น แม้เราจะ รู้ว่า เป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระก็ตาม แต่ก็สามารถช่วยปลดปล่อยประโลมใจให้กับมนุษย์ได้ เป็นอย่างดี และยังเป็นเครื่องบำรุงจิตใจของมนุษย์ด้วย

คุณลักษณะพิเศษอีกประการหนึ่งของเครื่องรางก็คือ เป็นของที่สามารถนำไปใช้ ได้กับบุคคลทุกประเภท นั่นก็คือคนทุกระดับชั้นสามารถใช้เครื่องรางได้โดยเสมอภาคเท่า เทียมกัน เว้นไว้แต่เครื่องรางบางประเภทที่มีระบุงการใช้สำหรับเพศเท่านั้น

เครื่องรางเกิดขึ้นในโลกนี้ตั้งแต่ยุคใดไม่มีหลักฐานยืนยันไว้เด่นชัด หากจะสันนิษฐาน กันแล้วคงจะเริ่มตั้งแต่มีมนุษย์ และหากจะระบุให้แน่ชัดลงไปจริง ๆ แล้ว คงจะสมัยการเกิด คัมภีร์หรือสรรพเวทของพราหมณ์แล้ว ส่วนจะเกิดในรูปแบบใดนั้นยังไม่อาจจะระบุลงไปตาย ตัวได้ แต่พอจะอนุมานได้ว่า คงต้องเกี่ยวกับเทพเจ้าทางศาสนา หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการสร้างตัวแทนสิ่งทีถือว่าเป็นผู้รับใช้พระเจ้าหรือพาหนะของพระเจ้า เช่น โคก็ทำรูปโค เป็นสัญลักษณ์ หรือหงส์ก็ทำหงส์เป็นสัญลักษณ์ เป็นต้น เพราะทั้งโคทั้งหงส์ถือกันว่าเป็น พาหนะของพระเจ้าบนสรวงสวรรค์ ดังนั้น การทำเครื่องรางจึงต้องทำเพื่อเอาใจของพระ ผู้เป็นเจ้าบนสรวงสวรรค์ด้วย

การเกิดเครื่องรางนั้น จะปรากฏเมื่อไรยังไม่อาจตัดสินได้ แต่อย่างไรก็ตาม มนุษย์ก็นับถือเครื่องรางกันอยู่ และเครื่องรางนั้นเกิดขึ้นโดยฝีมือของมนุษย์เอง ซึ่งเป็นผู้สร้างขึ้นตามจินตนาการของตนเอง

ในการพิจารณาการเกิดเครื่องราง เราอาจพิจารณาจากสิ่งต่าง ๆ ที่ถือว่ามีคุณค่าศีลธรรมซึ่งฝังติดอยู่ ซึ่งจะปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ กันตามความเชื่อถือ ในที่นี้ขอจำแนกการเกิดเครื่องรางตามความเชื่อถือดังต่อไปนี้

1. ความเชื่อในสภาวะเหนือธรรมชาติ ความเชื่อในรูปนี้มนุษย์ไม่รู้จักตัวของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คิดสร้างปรากฏการณ์ธรรมชาติขึ้นมา ต่างก็เนรมิตรูปแบบต่าง ๆ กัน มีลักษณะท่าทาง อุปนิสัยแตกต่างกันออกไปตามความเชื่อของสังคม การเกิดเครื่องรางในรูปแบบนี้จะมีระยะเวลาการเกิดในลักษณะ

1.1 สัญลักษณ์ หรือพิมพ์ลักษณ์ของผู้รับใช้สภาวะเหนือธรรมชาติ จะเป็นอะไรก็ได้ที่เชื่อว่าสภาวะเหนือธรรมชาติใช้สอยอยู่ โดยคิดว่าสิ่งเหล่านี้หากเรายอมรับนับถือก็จะเห็นใจเรา และเราสามารถแจ้งความประสงค์ของเราให้สภาวะเหนือธรรมชาติทราบได้ด้วย

1.2 สัญลักษณ์ของสภาวะเหนือธรรมชาติ มนุษย์อาจจะสร้างสภาวะเหนือธรรมชาติขึ้นมาในแบบของรูปธรรมแล้วนำสัญลักษณ์มาใช้ โดยจำลองสัญลักษณ์ให้มีขนาดเล็ก เช่น บัลลังก์ อวัยวะเพศ เป็นต้น แล้วนำสัญลักษณ์เหล่านี้มาใช้สนองความประสงค์ในแบบรูปต่าง ๆ

2. บริหารหรือสิ่งของเครื่องใช้ของผู้ที่เคารพนับถือ ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจจะรวมถึงบรรพบุรุษหรือของอุปัชฌาย์ ครูอาจารย์ เป็นต้น

3. รูปหรือสาทิสลักษณ์ อันเป็นของที่มีผู้สร้างขึ้นจะโดยวัตถุประสงค์เช่นไรก็ตามเดิมอาจจะมิใช่เป็นที่ระลึก แต่เมื่อประสบภัยขึ้นมาจึงหวนใจไม่ได้รับอันตรายเลยคิดว่าสิ่งของนั้น ๆ ช่วยให้เกิดความปลอดภัย จึงยอมรับความเชื่อในรูปของสิ่งศักดิ์สิทธิ์

4. อนุสาวรีย์ส่วนมากเป็นรูปเล็ก ๆ ประเภทเหรียญของเกจิอาจารย์ที่มีการสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกหรือเป็นอนุสรณ์สำหรับผู้เป็นเจ้าของอนุสาวรีย์ เช่น เหรียญที่ระลึกต่าง ๆ

5. ปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น การยึดถือหิน หรือวัสดุบางอย่างว่าเป็นเครื่องรางของขลัง

6. ปรากฏการณ์ที่ผิดธรรมชาติ เช่น กาฝากต้นไม้บางชนิด หรือหินที่เกิดจากการสังเคราะห์ของสัตว์ เป็นต้น

7. ความเชื่อถือในสิ่งที่เป็นเหตุจูงใจสำหรับคนที่ด้อยการศึกษา เช่น การปลุกฝัง สิ่งที่เป็นเหตุจูงใจบางประเภทให้บุคคลเหล่านี้เกิดความหวัง ในรูปของพฤติกรรมบางอย่าง เช่น การสวดอ้อนวอน การนำติดตัว และการขอพร เป็นต้น

8. ความพอดีของเหตุการณ์เป็นปรากฏการณ์ทั้งที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ ที่เกิดขึ้นในช่วงที่ตนประสงค์หรือไม่ประสงค์ เช่น การประสบโชคร้าย หรือการเสื่อมลาภ ในขณะที่มีสิ่งของบางสิ่งบางอย่างที่ถือว่าเป็นเครื่องราง ก็คิดว่าการต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นเพราะ เครื่องรางเหล่านั้น หากได้รับสิ่งพึงประสงค์ก็คิดว่าสิ่งของเหล่านั้นให้คุณเลยยึดถือสิ่งนั้น เรื่อยไป หากไม่ได้สิ่งพึงประสงค์ก็คิดว่าสิ่งนั้นให้โทษเลยเลิกยึดถือ เป็นต้น

9. ต้องการนำรูปเคารพติดตัวไปด้วยโดยถือว่าเป็นตัวแทนของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือ สิ่งที่ตนเคารพ ซึ่งเดิมอาจไม่ใหญ่โตไม่สามารถนำติดตัวไปด้วย จึงจำลองให้เล็กลงเพื่อ สะดวกในการนำติดตัวไปด้วย

ประเภทของเครื่องราง

เครื่องรางมีประเภทต่าง ๆ มากมายตามความประสงค์ของมนุษย์ที่สร้างขึ้นมา ในการจัดประเภทเครื่องรางออกไปต่าง ๆ นั้น พิจารณาจากรูปแบบ และวัสดุที่นำมาสร้าง เครื่องราง ฉะนั้นจึงจัดเครื่องรางออกได้ดังนี้-

1. รูปเคารพหรือสิ่งที่เรายึดมันอยู่ เช่น พระพุทธรูปประเภทต่าง ๆ ที่จำลองเป็น องค์เล็ก ๆ ซึ่งสามารถนำติดตัวไปทุกแห่งหนได้

2. พิมพลักษณ์ หรือลายลักษณ์ที่ใช้เป็นสื่อให้รู้ว่านำมาใช้เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2.1 ตัวหรือสิ่งที่ใช้แทนสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีการใช้สัญลักษณ์บางประการ เช่น ขุนเพชร เป็นต้น

2.2 การเขียนชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้รู้ว่าเป็นสิ่งนั้น โดยถือเอาเป็นเคล็ด เช่น การเขียนรูปปีศาจปิดไว้ตามประตูบ้าน หรือเขียนชื่อเสือปิดไว้ที่แก้มเมื่อเวลาคางทูม เป็นต้น

2.3 การอาศัยชื่อมาเป็นเครื่องราง โดยถือเป็นเคล็ดจากชื่อ เช่น รักยม เป็นต้น เป็นการนำมาเป็นเคล็ดคือ รักหมายถึงความรัก ส่วนยม หมายถึง การนิยมยกย่อง เป็นต้น

3. ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย อาจจะใช้บางส่วนของร่างกายที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์

3.1 ของมนุษย์ เช่น กระดูก เส้นผม หรือฟันของบรรพบุรุษ เช่น บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย หรือ ครู อาจารย์ รวมไปถึงพระอุปัชฌาย์ เป็นต้น

3.2 ของสัตว์ เช่น เขี้ยวเสือด่าน หน้าหน้าผากสัตว์บางประเภท เขากวางคูด เป็นต้น

4. สัตว์สังเคราะห์บางชนิด
  - 4.1 มุกบางประเภทที่มีลักษณะพิเศษอันเป็นที่ยอมรับกันในสังคมนั้น ๆ
  - 4.2 คดเป็นหินที่มีในสัตว์หรือต้นไม้ นับถือกันว่าเป็นเครื่องราง เช่น หินที่เกิดจากปลวก แล้วนำไปทำเครื่องราง เป็นต้น
  - 4.3 หินที่เกิดจากหอยบางประเภท
5. ปรากรกฎการณ์ธรรมชาติบางประเภท
  - 5.1 คดหิน หรือเพชรพลอยเกิดจากหินบางประเภท เช่น หินที่นำมาเป็นเครื่องประดับบางชนิดส่วนมากจะเป็นพลอยหัวแหวนที่มีรัศมีในลักษณะต่าง ๆ เช่น พลอยหัวแหวนไฟว์สตาร์ เป็นต้น
  - 5.2 ต้นไม้บางประเภท เช่น กาฝากของต้นไม้บางชนิด
  - 5.3 ต้นไม้เสี้ยงทวย เป็นลักษณะของการถือโชคลาง เช่น ต้นโป๊ยเซียน เป็นต้น
  - 5.4 ต้นไม้ที่ปลูกเอาเคล็ด เช่น ว่านเศรษฐี ว่านเสน่ห์จันทร์ เป็นต้น
  - 5.5 หยก ถือว่าผู้ทรงไว้เป็นผู้มีเสน่ห์หรือมีอำนาจเมตตามหานิยมถึงขนาดเชื่อว่าสามารถรักษาโรคภัย ไข้ เจ็บ ได้
6. ซากศพของมนุษย์ หรือสัตว์ส่วนมากเป็นซากที่ทำให้แห่งสนิทโดยกรรมวิธีใดวิธีหนึ่ง เช่น
  - 6.1 กุมารทองแห่งโดยการย่างพร้อมอาคม
  - 6.2 ลูกกรอกแห่งโดยใช้วัตถุเคมีโรย เช่น ผงขมิ้น เป็นต้น

วิธีใช้เครื่องราง

ในการใช้เครื่องรางจะมีวิธีการต่าง ๆ กัน ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะและคุณสมบัติของเครื่องรางที่จะใช้ตลอดจนวัตถุประสงค์ของเครื่องรางแต่ละประเภทด้วย เพื่อสะดวกต่อการที่จะใช้ จึงขอจัดวิธีการใช้เครื่องรางสำหรับบุคคลทั่วไปไว้ 3 ทางด้วยกัน คือ

1. ทางกาย เป็นการใช้เครื่องรางภายนอกในรูปแบบต่าง ๆ กัน ซึ่งอาจปรากฏให้เห็นได้เด่นชัดก็มี ไม่สามารถจะเห็นก็มี วิธีใช้เครื่องรางทางกายนี้ขอแยกออกเป็นประเภทดังนี้.-

1.1 เครื่องผูก เป็นวิธีการที่ครอบคลุมการใช้เครื่องรางหลายรูปแบบด้วยกัน ตามลักษณะและประเภทของเครื่องรางการใช้ในรูปเครื่องผูกนี้จะสัมพันธ์กับอุปกรณ์ที่สามารถจะผูกได้ เช่น เชือก ผ้า เป็นต้น การใช้ในรูปนี้ของจำแนกได้ดังนี้.-

ก. คาค โดยใช้เครื่องรางผูกหรือพันไว้กับส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น คาคผ้าประเจียด คาคผ้ายันต์ เป็นต้น

ข. เคียน ใช้ลักษณะเดียวกับคาคโดยใช้พันหรือคาคไว้ แต่เข้าใจว่าภาวะของเครื่องรางจะแตกต่างกันบ้าง เคียนไว้บนศีรษะ หรือเคียนเอว เป็นต้น

ค. คล้อง เป็นการใช้เครื่องรางสัมพันธ์กับวัตถุอื่นอันมีลักษณะทำให้เป็นวงหรือปวง แล้วนำมาสวมที่ร่างกาย เช่น การใช้สายสร้อยคล้องคอ หรือเชือกผูกติดเครื่องราง แล้วคล้องติดตัวไป

ง. โปก เป็นการเอาผ้าหรือสิ่งของพันหรือพอกหุ้ม ส่วนมากจะเป็นของผู้โปก ถือว่าเป็นของสูง เช่น ชิ้นส่วนของเสื้อผ้าของผู้ที่เคารพนับถือมี บิดามารดา หรือชิ้นส่วนของพระอุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นต้น

จ. พัน เป็นการใช้ผ้าหรือเชือกวงรอบ โดยการพันตามส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ใช้สายสิญจน์พันแขน ข้อมือ เป็นต้น

1.2 เครื่องสวม เป็นเครื่องรางที่มีลักษณะครอบ เป็นต้น ใช้สำหรับของที่เป็นโพรง ใช้วงสิ่งห่อหุ้มปกปิดหรือพันร่างกาย การใช้เครื่องรางในรูปนี้จะเห็นได้โดยการสวมร่างกาย เช่น เสื้อแดง เสื้อยันต์ หรือสังวาลย์ ลูกประคำ เป็นต้น

1.3 เครื่องคลุม เป็นการใช้เครื่องรางในลักษณะพรางตา ปกปิดร่างกายไว้ไม่ให้ฝ่ายตรงข้ามหรือศัตรูมองเห็น หรือมาทำร้ายได้ เช่น การใช้ผ้าผืนใหญ่ หรือภาชนะใหญ่ ๆ ที่ปลุกเสกไว้คลุมร่างกายเพื่อไม่ให้คนเห็นหรือไม่ให้ข้าศึกศัตรูมองเห็นและเพื่อให้อาวุธของฝ่ายศัตรูหลบหลีกหรือข้ามไป เป็นต้น

1.4 เหน็บ คือการเอาเครื่องรางบางประเภทเสียบไว้ในเนื้อหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายและสามารถนำออกได้เมื่อไม่ต้องการ เช่น การเหน็บสาริกาไว้ในเปลือกลูกตา เป็นต้น

1.5 ทัด เป็นการนำเครื่องรางมาวางไว้ระหว่างหูกับขมับ เช่น การทัดตะกรุด เป็นต้น

1.6 กิน เป็นการกินของที่ถือว่าจะทำให้อยู่ยงคงกระพันชาติรี หนึ่งเหนียว เช่น การกินว่าน บอระเพ็ด พริกไทย ดีปรี เป็นต้น

1:7 ผัง เป็นการใส่เครื่องรางไว้ในร่างกาย เช่น การผังเข็ม ผังตาปู หรือเครื่องรางอื่น ๆ บางประเภท

1.8 ตืด เป็นการทำให้เห็นห่างจากคุณไสย หรือเครื่องรางที่มีผู้ชดมาทำร้าย เพื่อให้หลุดออกไปให้พ้นตัว หรือให้ถูกผู้ที่ประสงค์ เช่น การตีดน้ำมันต์ การตีดน้ำมันพราย เป็นต้น

1.9 ชัด เป็นการขว้างหรือเหวี่ยงเครื่องรางให้ออกไปพ้นจากตัวเรา เช่น การชัดข้าวสาร เป็นต้น

1.10 ลูบ ไล่ ฉาบ ทา เป็นการใช้เครื่องรางในรูปรอยเดียวกัน เป็นการนำวัตถุที่ถือว่าเป็นมงคลแก่ตนมาลูบ ไล่ ฉาบ ทา ซึ่งของที่ใช้นั้นส่วนมากจะเป็นพวกแป้งหอม น้ำมันหอม หรือพวกเครื่องเสริมสวยต่าง ๆ เช่น การใช้แป้งอิทธิเจ ผัดหน้า หรือการใช้แป้งโดยเสกหน้าทอง เป็นต้น

1.11 จารึก เป็นรูปรอยที่เกิดขึ้นโดยการใช้สัญลักษณ์ของสิ่งเคารพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เช่น การสักร่างกายเป็นรูปรอยต่าง ๆ มีรูปสัตว์ การสักชื่อพ่อแม่ หรือสักอักขระที่เป็นคาถาปลุกใจ เป็นต้น

1.12 เจิม ส่วนมากจะเป็นของหอม เช่น แป้งหอม น้ำมันหอม มาผสมกันแล้วใช้นิ้วชี้จุ่มไปจี้ที่ของที่จะเจิมเพื่อให้เกิดสิริมงคล

1.13 บ้าย หรือ บ้าย ส่วนมากจะเป็นของเหลวหรือเหนียว ใช้ป้ายหรือเช็ดตามตัว โดยคิดว่าจะก่อให้เกิดสิริมงคลแก่ตน เช่น สีม่วง น้ำมันพราย เป็นต้น

1.14 พก เป็นการนำเครื่องรางติดตัวไปโดยวิธีการใด วิธีการหนึ่ง เช่น ใส่กระเป๋าเสื้อ เป็นต้น

1.15 พา เป็นการนำเครื่องรางติดตัวไป เช่นเดียวกับการพก

2. ทางวาจา เป็นการเปล่งออกมาตามความประสงค์ของการใช้เครื่องราง การใช้ในลักษณะนี้พอจำแนกได้ ดังนี้

2.1 เปล่งวาจา เป็นการกล่าวออกเสียงในลักษณะของการเชื้อเชิญ หรือบอกให้รู้ เช่น การกล่าวอาราธนาพระเครื่องรางก่อนเดินทาง เป็นต้น

2.2 ภาวนา เป็นการสำรวมใจตั้งความปรารถนาแล้วเปล่งวาจาเบา ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ หรือตรงในลำคอเพื่อให้ใจเกิดสมาธิมีความมั่นใจหรือระลึกถึงเครื่องราง ในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือการปลุกเสก

2.3 อาราธนา เป็นการเชื้อเชิญขอร้องอ้อนวอนเครื่องรางซึ่งถือว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาร่วมกิจกรรมด้วยโดยคิดว่าเครื่องรางนั้น มีวิญญูณ หรือความรู้สึกได้ สามารถร่วมกิจกรรมใด ๆ ก็ได้

2.4 บอกกล่าว เป็นการร้องบอกเครื่องรางให้ทราบเพื่อให้ไปรวมกิจกรรมด้วยการบอกลักษณะนี้เป็นการกล่าวเอาเคล็ด เช่น การกล่าวโองการต่าง ๆ เป็นต้น

2.5 การอัญเชิญ เป็นการเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเครื่องรางด้วยความนับถืออันเป็นการกล่าวเชื้อเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาร่วมในกิจกรรมด้วยความเคารพสูงสุด เช่น การอัญเชิญเทวดา การเชิญเจ้าที่เจ้าทาง เป็นต้น

3. ทางใจ เป็นการแสดงความประสงค์ที่จะกระทำตามความจำนนนั้น ๆ การแสดงออกทางใจนี้เป็นการมีใจผูกพันยึดมั่นอยู่กับการยึดถือเครื่องรางนั้น ๆ พอจำแนกได้ดังนี้

3.1 การงดเว้นบางประการ เป็นการแสดงความประสงค์โดยการตั้งใจงดเว้นสิ่งของบางอย่างอันเป็นอันตรายต่อการถือเครื่องราง เช่น การเว้นเสพเมถุน การงดเว้นบริโภคเนื้อสัตว์ เป็นต้น

ยังมีการงดเว้นผัก ผลไม้ บางประเภทซึ่งถือเป็นเคล็ดว่าเป็นข้าศึกหรือเป็นอันตรายต่อการถือเครื่องราง เช่น ผลน้ำเต้า ผลมะเฟือง บวบ หยวกกล้วย เป็นต้น โดยมีความเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้ เมื่อบริโภคแล้วจะทำให้ร่างกายไม่คงทนต่อศาสตราวุธ

นอกจากนี้ยังมีการงดเว้นบางประการที่ผูกพันอยู่กับชื่อของเครื่องราง และถือเป็นเคล็ดในบางโอกาสมีตัวอย่างกรณีพระพุทธรูปปิดทวาร ซึ่งถือว่าปิดป้องกันศาสตราวุธต่าง ๆ การมีพระปิดทวารไว้ในครอบครองถือว่าเป็นการป้องกันศาสตราวุธเหล่านั้น แต่ในบางโอกาส หญิงมีครรภ์แก่ใกล้จะคลอดบุตรห้ามมีพระปิดทวารไว้ในครอบครอง เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้คลอดบุตรยากหรือคลอดไม่ได้ เลยทำให้พระต้องร่อนอาสน์จำต้องถูกย้ายไปอยู่ที่อื่นชั่วคราว ข้อนี้เป็นเรื่องของความเชื่อถือ ข้าพเจ้าประสบมาหลายครั้งและเคยพูดกับผู้มาคุยให้ฟังเสมอว่าเรื่องนี้ไม่จริงเพราะถ้าเป็นจริงแล้วการที่ถือว่ามีพระปิดทวารไว้ในครอบครองจะทำให้คลอดบุตรยากหรือไม่สามารถจะคลอดบุตรได้แล้ว จะต้องห้ามหรือปิดเวลาเอาเด็กเข้าห้อง คือการร่วมสังวาสกันด้วย เพราะฉะนั้น เรื่องนี้มันจึงเป็นเพียงเรื่องของการถือเคล็ดโดยอาศัยชื่อเท่านั้น

3.2 การปลุกตัว ใช้มือจับเครื่องรางพนมไว้ระหว่างทรงอกแล้วภาวนาหรือนึกถึงจนใจเกิดสมาธิมีดวงจิตแน่วแน่ตกลงไป

3.3 การสมათาน เป็นการยอมรับการกระทำบางอย่างเพื่อผลด้านคงกระพันชาตรี เช่น การงดเว้นการอาบน้ำบางโอกาส การงดเว้นจากการบริโภคเนื้อสัตว์บางประเภท เป็นต้น

3.4 การเสี่ยงทาย เป็นการอธิษฐานเสี่ยงทายก่อนออกเดินทางแสวงโชค เป็นต้น เช่น ก่อนออกเดินทางเอามือมารอที่จุมูกเพื่อพิสูจน์ว่าหายใจสองหรือไม้อันเป็นการเสี่ยง ทายว่าหากหายใจสองแล้วจะทำให้หาโชคลาภได้คล่อง หากหายใจซัดก็หาโชคลาภ ติดขัดไปด้วย เป็นต้น

การใช้เครื่องราง

การใช้เครื่องรางจัดเป็นวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่งของสังคมอันเป็นการใช้เพื่อให้มี ขวัญและกำลังใจดีขึ้น มีจิตใจเข้มแข็ง ซึ่งการใช้นั้นจะใช้ในรูปใดก็ตามขึ้นอยู่กับความนิยม ของเครื่องรางแต่ละประเภท แต่ส่วนมากจะมาในรูปของเครื่องประดับกายและการใช้เครื่อง รางนี้จะมีลักษณะพิเศษอยู่ก็คือไม่มีการจำกัดชั้น วรรณะ ไคร ๆ ก็ใช้ได้ตามปกติสภาพ ของมนุษย์เมื่อมีสุขภาพจิตดีจะมีความเข้มแข็งทางจิตใจด้านต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายและ สติปัญญา บางขณะมนุษย์อาจจะถูกสภาวะการณบางอย่างคุกคามจนเสียกำลังใจขาดสติ ยิ่งคิด จึงต้องหาเครื่องช่วยเหลือชนิดใดชนิดหนึ่งที่สามารถจะบำรุงขวัญได้ มาบำรุงขวัญ และจิตใจเพื่อช่วยให้มีขวัญและกำลังใจดีขึ้น ซึ่งส่วนมากเป็นของที่เรียกว่า “เครื่องราง” มาช่วยปลอบ บำรุงขวัญ เพื่อให้มีกำลังใจดีขึ้น ฉะนั้น เครื่องรางจึงมีอิทธิพลต่อสังคมมนุษย์ มาก โดยเป็นเครื่องช่วยเสริมกำลังใจให้มนุษย์ เช่น การกระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่นมีความ อบอุ่นใจ เป็นต้น ในทำนองเดียวกันเครื่องรางจะศักดิ์สิทธิ์หรือไม่นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปรากฏ- การณ์ทางสังคมและสภาพแวดล้อม ดังนั้น เครื่องรางจึงเป็นเครื่องปลอบขวัญ บำรุงจิตใจ ประเภทหนึ่งที่จะช่วยรักษาสภาวะจิตใจของมนุษย์ให้เกิดความอบอุ่นใจ มีขวัญและกำลังใจที่ จะเผชิญเหตุการณ์ในสังคมต่อไป

ดังได้กล่าวแล้วว่า มนุษย์นั้นเป็นสัตว์สังคมประเภทที่มีกำลังใจเข้มแข็งมีสำนึกนำสูง กว่าสัตว์ประเภทอื่น เมื่อมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากระทบจิตใจโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อาจทำให้จิตใจ ไขว้เขว หรือเสียสุขภาพจิตได้ การตกอยู่ในสภาวะเช่นนี้อาจทำให้จิตใจตกอยู่ในสภาพผิด ปกติ (ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นลักษณะของผู้มีสุขภาพจิตเสื่อม จึงจำเป็นอยู่เองที่จะต้องหาสิ่ง มาปลอบประโลมใจซึ่งไม่มีอะไรจะดีไปกว่าเครื่องรางของขลัง อันจะช่วยให้มีขวัญและ กำลังใจดีขึ้น ดังนั้นเครื่องรางจึงถูกนำมาใช้ในลักษณะดังกล่าว)

การที่มนุษย์หาสิ่งใดสิ่งหนึ่งมายึดถือ เพื่อช่วยบำรุงขวัญและกำลังใจ ที่เรียกว่า เครื่องรางนั้น เป็นวิธีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า วิธีการหนึ่งของมนุษย์เป็นวิธีการแก้ปัญหา

ชั่วคราวเมื่อเผชิญเหตุการณ์ขึ้น และการเผชิญเหตุการณ์นั้นผลที่เกิดขึ้นยังมีข้อแม้คือ ถ้าสำเร็จดังประสงค์ของผู้ใช้ก็ถือว่าเครื่องรางนั้นศักดิ์สิทธิ์ ชลึง ให้คุณ ในทำนองเดียวกัน หากไม่เป็นไปตามประสงค์ดังกล่าว ก็ถือว่าได้ผลตรงข้ามจึงจำเป็นต้องลดความเชื่อถือหรือไม่ยอมรับนับถือเครื่องรางนั้น ๆ เมื่อเป็นดังนี้เครื่องรางจึงจัดเป็นเครื่องสอง ประสงค์อย่างหนึ่งของมนุษย์ ถ้าสามารถก่อกวนประโยชน์ให้มนุษย์ได้ มนุษย์ก็ยอมรับนับถือ หากไม่สามารถสนองประสงค์ได้ มนุษย์ก็ไม่ยอมรับนับถือ ซึ่งหากจะว่าไปแล้วก็เหมือนสุนัขไล่เนื้อในนิทานสุภาษิตที่ว่า เมื่อสุนัขสามารถจับเนื้อให้เจ้าของได้ เจ้าของก็ชอบใจ เลี้ยงดูบำรุงอย่างดี หากไม่สามารถจับเนื้อให้เจ้าของได้ เจ้าของก็โกรธ ไล่ตีไม่เอาใจใส่ ดังนั้น เครื่องรางจึงเป็นเครื่องสองประสงค์อย่างหนึ่งของมนุษย์

เหตุที่ใช้เครื่องราง

ในการใช้เครื่องรางนั้นถือเป็นการใช้ที่เกิดขึ้นจากภาวะการณ์หลายด้านด้วยกันที่เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ เช่น การใช้โดยอาศัยพฤติกรรมของเราเองบ้าง จากการเอาอย่างหรือเลียนแบบผู้อื่นบ้างจากการบอกเล่าจากผู้อื่นบ้าง แม้กระทั่งโดยการบังเอิญบ้าง ก็มี การใช้เหล่านี้ เป็นลักษณะการใช้เพื่อความอยู่รอด ความมีสิริมงคลแก่ตัวเอง เป็นต้น โดยคิดว่าการอยู่รอดก็คือการมีสิริมงคลก็ขึ้นอยู่กับการยึดถือเครื่องรางตามปกติของมนุษย์นั้น มีความหวาดระแวงถึงว่ามีภัยอยู่รอบด้าน เมื่อถูกภัยคุกคามก็เกิดความประหวั่นพรันพรียงจนอาจไม่สามารถควบคุมสภาพของจิตใจตนเองได้ ก็เลยยึดถืออะไร ๆ มาเป็นสรณะโดยคิดว่าสิ่งเหล่านั้นจะสามารถช่วยขจัดภัยต่าง ๆ ให้ห่างออกไปจากตัวได้ โดยวิธีนี้มนุษย์จึงต้องหาเครื่องยึดเหนี่ยวหรือป้องกันเพื่อให้ตนเองเกิดความมั่นใจขึ้น การยึดนี้ส่วนมากจะเป็นการยึดถือเครื่องรางอันเป็นวัตถุชนิดหนึ่งที่ก่อให้เกิดเชื่อถือทางศาสนาจุลภาคหรือการนับถือย่อยที่แฝงอยู่ในศาสนาใหญ่

การที่มนุษย์ใช้เครื่องรางหรือนำเครื่องรางมาใช้ นั้น เพราะสภาวะจิตใจของมนุษย์ มีความบกพร่องเนื่องจากมนุษย์ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของความกลัว ถูกอวิชชาปกคลุม ประกอบกับความเขลาไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ขาดความเชื่อมั่นในตนเองปราศจากสติปัญญาควบคุมดวงจิตที่จะคิดแก้ปัญหาเหล่านั้น ๆ ได้ อันแสดงถึงลักษณะของผู้มีสุขภาพจิตเสื่อม จึงทำให้แสวงหาเครื่องยึดถือมาช่วยบำรุงจิตใจอันจะก่อให้เกิดความอบอุ่นชั่วคราวขึ้น เมื่อเป็นดังนี้จึงจำเป็นต้องแสวงหาเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจ ชนิดใดชนิดหนึ่ง เพื่อ

ใช้บำรุงขวัญและปลอบประโลมใจให้เกิดความอบอุ่น มีขวัญกำลังใจดีขึ้น เพื่อต้องการ การสนองตอบอารมณ์อันเป็นการหาสิ่งเชื่อถือมาชดเชยอารมณ์ของตน โดยคิดว่าจะทำ ให้จิตใจดีขึ้นเพื่อให้เป็นเครื่องบำรุงขวัญ ปลอบประโลมใจให้เกิดความอบอุ่น เมื่อพิจารณา ตามลักษณะนี้แล้ว จะทำให้มองเห็นลักษณะอย่างหนึ่งของสภาพจิตใจของมนุษย์ คือความ กลัวภัยแล้วคิดแก้ไขโดยไม่สวาทหาสาเหตุที่ทำให้เกิดความกลัวนั้น จนทำให้เกิดโรคชนิดหนึ่ง ที่เรียกว่า โรคสุขภาพจิตเสื่อมโทรม ดังนั้น การถือเครื่องรางเมื่อจะว่าไปแล้วมักจะเกิดจาก สาเหตุต่าง ๆ กันพอประมวลได้ดังนี้

1. มนุษย์ไม่เข้าใจสภาวะของเรื่องนั้น ๆ อย่างแท้จริง พยายามไขว่คว้าหาที่พึ่งพิง ทางใจ โดยคิดว่าสิ่งที่ยึดไว้ นั้นจะสามารถสร้างสิ่งที่พึ่งประสงคืได้ตามต้องการ

2. มนุษย์ขาดความเชื่อมั่นในตนเองอันเป็นลักษณะอย่างหนึ่งของมนุษย์ จึงต้องหา เครื่องปลอบประโลมใจเพื่อให้เกิดความชุ่มชื่นใจยิ่งขึ้น

3. สุขภาพจิตของมนุษย์เองโดยมนุษย์ประสบภัยต่าง ๆ จากสภาพแวดล้อมและ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวเองเกิดความกลัว ประหวั่น พรั่นพรึง จึงได้ยึดถือเครื่องราง ไว้เป็นเครื่องปลอบประโลมใจ

4. ความนิยมการใช้ประเภทนี้เป็นการใช้โดยไม่รู้จุดมุ่งหมาย เห็นเขามีก็นิยมบ้าง โดยไม่ทราบวัตถุประสงค์ หากจะว่าไปแล้วการใช้ประเภทนี้เป็นการใช้ตามสมัยนิยมมากกว่า อย่างน้อยก็ให้รู้กันว่าคนอื่นเขามีเราก็นิยมบ้าง เพื่อไม่ให้ล้าหลัง

5. การมีจิตผูกพันกับเครื่องรางยึดมั่นอยู่ในใจเกิดสมาธิแน่น ทำให้ลืมนึกถึง อันตรายที่จะมีขึ้น ลักษณะเช่นนี้เมื่อเกิดอันตรายขึ้นจึงไม่มีความรู้สึก เพราะมีใจผูกพันอยู่ กับเครื่องราง

ผู้ใช้เครื่องราง

จริงอยู่เครื่องรางนั้น แม้มนุษย์จะรู้ว่าเป็นวัตถุที่ใช้เพื่อให้ใจยึดเหนี่ยวอันจะทำให้ เกิดความมั่นใจและเกิดความอบอุ่นใจก็ตาม และแม้จะเป็นเครื่องส่อให้เห็นความมั่งงายอัน เป็นการแสดงให้เห็นว่าเขาขาดความเชื่อมั่นในตนเองก็ตาม แต่เพื่อความอบอุ่นใจจึงทำให้ เครื่องรางมีอิทธิพลเหนือจิตใจมนุษย์ มนุษย์จึงนำเครื่องรางมาใช้ตามรูปแบบและประเภท ต่าง ๆ กันอันขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ดังนั้น จึงมีผู้ใช้เครื่องรางต่าง ๆ กัน

1. บุคคลทุกประเภทที่นิยมเครื่องรางส่วนมากจะสะสมไว้มากมายเพื่อเก็บไว้เป็นที่ระลึก เป็นเครื่องภูมิใจว่ามีไว้ในครอบครองหรือเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ
2. ผู้ชายไทยส่วนมากใช้เครื่องรางเพื่อต้องการสร้างบุคลิกภาพเพื่อส่งเสริมบุคลิกภาพให้ตนเอง และเป็นสมันิยมเมื่อเห็นผู้อื่นมี ตัวเองก็ต้องมีบ้าง
3. ข้าราชการบางประเภทที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการเสี่ยงชีวิต เช่น เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย มีทหาร ตำรวจ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อต้องการความมั่นใจโดยใช้เครื่องรางเป็นเครื่องบำรุงขวัญบำรุงจิตใจให้เกิดความกล้าหาญ และความมั่นใจ เป็นต้น
4. นักเลงใช้เครื่องรางในการเสริมอำนาจของตน ส่วนมากบุคคลประเภทนี้มักเป็นโรคจิต จึงต้องใช้เครื่องรางเข้าช่วย
5. โจรใช้เพื่อเบียดเบียนผู้อื่น หรือใช้โดยนำไปประทุษร้ายผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อนจากการกระทำของตน
6. พ่อมด หมดผี ใช้เครื่องรางในการทำพิธีเพื่อให้ผู้อื่นได้รับเคราะห์ หรือการกระทำอันเกิดจากเครื่องรางโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกนี้มักใช้เครื่องรางในการทำพิธีทางไสยศาสตร์ หรือเกี่ยวกับเวทมนตร์ คาถา เป็นต้น
7. ผู้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับไสยศาสตร์ พวกนี้ส่วนมากจะใช้เครื่องรางในการประกอบพิธีเพื่อให้เกิดผลตามที่ตนประสงค์ เช่น ใช้เครื่องรางในการกำจัดศัตรู ใช้ในการทำร้ายผู้ที่เป็นข้าศึก หรือใช้เพื่อให้ผู้ที่เป็นศัตรูได้รับโทษ เป็นต้น

ไสยศาสตร์ - Magic

1. ลักษณะทั่วไป

1.1 ไสยศาสตร์ เป็นสาขาหนึ่งของศาสตร์ทางอรรถพเวท เป็นระบบ (อันเกิดจาก) ความเชื่อ และการปฏิบัติ อันมีจุดรวมอยู่ที่ความคิดที่เกิดจากการปฏิบัติแห่งพิธีกรรม และเชื่อว่าสามารถควบคุมอำนาจลึกลับ ซึ่งจะให้ความมุ่งหมายของบุคคลบรรลุผล¹⁹ ฉะนั้น ไสยศาสตร์จึงเป็นการปฏิบัติตามความเชื่อถือทางสังคม

1.2 ไสยศาสตร์นี้ นอกจากจะเป็นระบบความเชื่อดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเป็น ศิลป (Art) ที่ว่าด้วยอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถจะต่อสู้หรือต้านทานได้²⁰

จะเห็นได้ว่า ไสยศาสตร์นั้นเป็นทั้งการปฏิบัติตามพิธีกรรม และเป็นศิลปที่ว่าด้วยอำนาจลึกลับที่อยู่เหนือธรรมชาติ

จะอย่างไรก็ดี ถือว่าเป็นระบบที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา และเรามักเรียกกันต่าง ๆ เช่น ไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถา มายาศาสตร์ แม่มด สิ่งหรืออำนาจลึกลับ ซึ่งทั้งนี้สุดแท้แต่การแสดงออกในแต่ละสังคม ในที่นี้ขอเรียกว่า ไสยศาสตร์

ไสยศาสตร์นั้นเป็นอำนาจลึกลับ มีผู้ให้ลักษณะไว้ว่า ความรู้ไสยศาสตร์เกิดขึ้นมาจากความเขลาของมนุษย์ ซึ่งมีต่อสิ่งที่อยู่รอบตัวเขา ซึ่งเขาไม่สามารถจะเข้าใจหรืออธิบายได้ว่ามีลักษณะหรือธรรมชาติอยู่อย่างไร เพราะมนุษย์ไม่สามารถทำความเข้าใจ และอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้ มนุษย์จึงเกิดความกลัว และไม่มีเสถียรภาพทางใจ ความกลัว หรือการขาดเสถียรภาพทางใจ อันนี้เป็นบ่อเกิดที่สำคัญของไสยศาสตร์ พุทธอีกนัยหนึ่งว่า "ไสยศาสตร์ คือองค์ความรู้ หรือความไม่รู้ที่มนุษย์ได้มาโดยการคาดคะเนหรือเดาสุ่ม"

ไสยศาสตร์ มีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นความเชื่อที่เรียกว่าโชคลาง (Superstition)²¹ ซึ่งความเชื่อระบบนี้ก็เป็นการเชื่อที่เกิดโดยความไม่รู้ไม่เข้าใจในธรรมชาตินั่นเอง แต่พยายามจะดึงเอาธรรมชาติเข้ามาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดผลตามความต้องการของผู้กระทำ เช่น การทำเสน่ห์ยาแฝด คงกระพันชาตรี เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นเรื่องที่เราไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ทั้งนั้น ฉะนั้น ไสยศาสตร์จึงเกิดขึ้นจากความเขลาของมนุษย์เอง

¹⁹ อุทัย หิรัญโต : สังคมวิทยาประยุกต์, (สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2520), น. 296

²⁰ อุทัย หิรัญโต (อ้างแล้ว) น. 296

²¹ บุญสนอง บุญโยทยาน : มนุษย์กับสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 5), (ร.พ.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518), น.1

2. ความหมาย

คำว่า Magic มีคำแปลที่ใช้ในภาษาไทยหลายความหมายด้วยกัน ซึ่งจะแยกออกตามที่เคยพบ และใช้ในกระบวนวิชาเกี่ยวกับความผูกพันทางศาสนา :

2.1 แปลว่า “ไสยศาสตร์” เป็นตำราและความรู้ทางไสย²² ซึ่งเป็นความรู้ประเภทลึกลับอันเกิดจากความเขลาของมนุษย์ ซึ่งมีต่อสิ่งที่อยู่รอบตัว หรือพูดอีกนัยหนึ่งว่า องค์ความรู้หรือความไม่รู้ที่มนุษย์ได้มาโดยการคาดคะเนหรือการเดาสุ่ม²³

2.2 แปลว่า “เวทมนตร์คาถา” เป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติอันมีจุดรวมอยู่ที่ความคิดที่เกิดจากการปฏิบัติแห่งพิธีการ และเชื่อว่าสามารถควบคุม ซึ่งจะทำให้ความมุ่งหมายของบุคคลบรรลุผล²⁴ (ดูเรื่องคาถาอาคมประกอบ)

นักมานุษยวิทยาที่มีชื่อเสียง 2 ท่านได้กล่าวถึง Magic ที่น่าฟังซึ่งทั้งสองนั้นได้แก่ :

ก. Edward Tylor เชื่อว่า เวทมนตร์คาถาพัฒนาขึ้นมาจากการใช้ความคิดที่ไม่ถูกต้องของมนุษย์ในยุคดึกดำบรรพ์ แต่เมื่อปฏิบัติเป็นแบบสืบต่อ ๆ กันมา จึงกลายเป็นการปฏิบัติที่มีระเบียบเป็นระบบ ซึ่ง Tylor เรียกว่าวิทยาศาสตร์จอมปลอม (Pseudo Science) เพราะพิสูจน์ความจริงไม่ได้

ข. B.Frazer ให้ความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า เวทมนตร์คาถา เป็นระบบมายาของกฎธรรมชาติที่ชี้ทางให้มนุษย์เชื่อ และปฏิบัติในสิ่งที่ยึดหลักเหตุผล²⁵

2.3 แปลว่า “มายาศาสตร์” เป็นคำที่แปลมาจาก Magic เหมือนกัน ซึ่งเป็นเรื่องการสร้างท่า เล่ห์เหลี่ยม การล่อลวงอันเป็นความไม่จริง²⁶ หรือเป็นเรื่องเทียมความจริงอันเป็นเหตุก่อให้เกิดความเข้าใจผิดแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้

3. ความสัมพันธ์กัน

ตามความหมายที่ระบุข้างต้นนั้น เป็นการตีความหมายแต่ละความเห็นของแต่ละท่านว่าจะมีความหมายอย่างไร หากพิจารณาแล้ว ไสยศาสตร์ก็ดี เวทมนตร์คาถาก็ดี มายาศาสตร์ก็ดี ต่างก็เกี่ยวเนื่องกันและกันโดย :

²² ลออง มีเศรษฐี : พจนานุกรมคำทับสระ, (รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2520), น. 739

²³ บุญสนอง บุญโยธาน : มนุษย์กับสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 5), (ร.พ.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2518) น. 1

²⁴ อุทัย หิรัญโต : สังคมวิทยาประยุกต์, (สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2519) น. 296

²⁵ อุทัย หิรัญโต : สังคมวิทยาประยุกต์, โอเดียนสโตร์, 2519, น. 298

²⁶ ลออง มีเศรษฐี (อ้างแล้ว) หน้า 138

3.1 ไสยศาสตร์ ต้องใช้เวทมนตร์คาถา และมายาศาสตร์เป็นเครื่องมือในการ
ดำเนินบทบาทให้เป็นไปอย่างใดอย่างหนึ่ง

3.2 เวทมนตร์คาถา ถือว่าเป็นไสยศาสตร์ และประกอบด้วยมายาศาสตร์ เพราะ
เป็นแม่พิธีในการกระทำต่าง ๆ ซึ่งผู้ทำพิธีมักเป็นพวกพ่อมดหมอผี

3.3 มายาศาสตร์ มีลักษณะเช่นเดียวกับไสยศาสตร์ คือเกิดขึ้นจากความมกมาย
ของมนุษย์เอง ซึ่งเป็นเรื่องเทียมความจริง อันเป็นการแสดงออกในรูปของการหลอกลวง
เพราะฉะนั้น คำทั้งสามจึงต่างอาศัยกัน จะกล่าวถึงอย่างใดอย่างหนึ่งก็หมายถึงอีก
สองอย่างด้วย ในที่นี้ เพื่อความสะดวกจึงขอใช้คำว่า ไสยศาสตร์

4. การเกิดไสยศาสตร์

เรื่องไสยศาสตร์นี้ เกิดขึ้นเพราะความเกรงกลัวผีสงเทวดา เนื่องจากมนุษย์ครั้ง
ดั้งเดิมเมื่อประสบภัยธรรมชาติ ไม่สามารถจะต่อสู้ต้านทานได้ ก็นึกว่าเป็นเพราะผีหรือ
เทวดาซึ่งมีอำนาจอยู่เหนือตนเป็นผู้บันดาล และเป็นธรรมชาติอยู่เอง จะต้องหาทางป้องกัน
และขจัดปัดเป่าเหตุร้ายนั้นให้พ้นไปเสีย²⁷ เมื่อเป็นดังนี้ไสยศาสตร์จึงเป็นเรื่องของวิธีการ
หาความปลอดภัยให้ตนเอง ซึ่งแต่ละคนพยายามแสวงหามาเพื่อให้ตนได้รับความปลอดภัย
ตามประสงค์ นั้นก็แล้วแต่ว่าจะมีวิธีการอย่างไรเท่านั้นเอง หนทางป้องกัน ซึ่งยังคิดมาจน
ทุกวันนี้ก็คือใช้เสน่ห์กระเท่ห์ด้วยวิธีเสกคาถาอาคม หรือลงเลขยันต์เพื่อไม่ให้ผีซึ่งเป็น
อุบาทว์จัญไรเข้ามาข่มขู่กับคน คติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหล่านี้ ภาษาอังกฤษเรียกว่า
มายิก (Magic) ซึ่งมีแทรกอยู่ทุกศาสนาไม่มากก็น้อย²⁸ ข้อนี้ทำให้เราเห็นว่ามายิกหรือ
ไสยศาสตร์นั้น จะมีลักษณะเกี่ยวข้องกับศาสนายูด้วยซึ่งจะมากหรือน้อยก็เป็นอีกเรื่อง
หนึ่ง

ในชนบทบางกลุ่มบางเหล่า ประสงค์จะสร้างความมั่นใจให้กับพวกตน ก็ได้อาศัย
ไสยศาสตร์เป็นเครื่องช่วยในด้านจิตใจอีกแรงหนึ่ง จะเห็นได้จากการรบทัพจับศึกจะมีการ
กระทำเพื่อเอาเคล็ด อันเป็นลักษณะตัดไม้ข่มนาม โดยทำหุ่นของแม่ทัพฝ่ายตรงข้ามแล้ว
นำมาทำพิธีตัดคอบ้าง เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่า เมื่อไปรบทัพแล้วต้องชนะหรือพวกชาว
เกาะ Trobriand²⁹ ทำพิธีปลุกใจก่อนออกไปทำการประมงเป็นต้น ซึ่งการทำพิธีต่าง ๆ
เหล่านี้ ต่างมีวิธีการแตกต่างกันออกไป

²⁷ เสฐียรโกเศศ : *ศาสนาเปรียบเทียบ*, (พิมพ์ครั้งที่ 1) (พระนคร, ร.พ.รุ่งเรืองธรรม, 2502), น. 42

²⁸ เสฐียรโกเศศ : (อ้างแล้ว) น. 42

²⁹ ฎรายละเอียดใน Bronislaw Malinowski : *Magic, Science and Religion*, Ancher Books, 1954 ประกอบด้วย

5. องค์ประกอบของ Magic

องค์ประกอบที่ใช้สำหรับ Magic มี 3 ประการคือ :

5.1 มন্ত্রหรือคาถาอาคม (The Spell) คือข้อความอันศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งประพันธ์ขึ้นสำหรับบริกรรมหรือสวดขับ เพื่อบังคับหรืออ่อนวอนสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติมีผีสิง เทวดา เป็นต้น ให้อำนวยสิ่งที่ตนปรารถนา

5.2 พิธี (Rite) การใช้เวทมนตร์คาถา จะต้องมีพิธีรีตอง เช่น เสกเป่า สวดบริกรรม หรือการประพรมน้ำลงบนพื้นดิน เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติ การใช้เวทมนตร์คาถา เพื่อให้ฝนตก หรือการเป่าผงไปให้ถูกผู้หญิง จะทำให้ผู้หญิงรัก เป็นต้น พิธีดังกล่าวนี้เชื่อว่าจะเป็นพาหนะหรือแปลงถ้อยคำที่เป็นเวทมนตร์คาถาให้เกิดผลขึ้นมา

5.3 เงื่อนไขของผู้ปฏิบัติ (Condition of Performance) เนื่องจากการใช้เวทมนตร์คาถาต้องมีพิธีการดังกล่าวนี้ แต่ผลจะเกิดขึ้นหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้ปฏิบัติด้วย เช่น ผู้ปฏิบัติจะต้องกระทำด้วยความระมัดระวัง และเชื่อมั่นอย่างแท้จริง ต้องเคารพปฏิบัติตามประเพณีอันเป็นข้อห้ามของสังคม (Taboos) หรือต้องละเว้นการกินอาหารบางอย่าง ต้องงดเว้นการร่วมเพศ ดังนี้ เป็นต้น หากมีการฝ่าฝืนอาจทำให้การใช้เวทมนตร์คาถานั้นไม่บังเกิดผลก็ได้ ในการประกอบพิธีการใช้เวทมนตร์คาถาบางอย่างจะต้องมีกำลังใจเข้มแข็งไม่หวั่นไหวในระหว่างกระทำพิธี เช่นการเรียกภูตผีปิศาจ หรือทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความวิบัติ เช่น การเสกตาปูให้เข้าท้องคน การทำให้คนเป็นบ้า เป็นต้น³⁰

5.4 อุปกรณ์พิธี ในการประกอบพิธีกรรมทางไสยศาสตร์นั้น อุปกรณ์ในการทำพิธีนับว่ามีความสำคัญและจำเป็นมาก เพราะเป็นการปฏิบัติต่อสภาวะชนิดหนึ่งที่ลึกลับ อุปกรณ์เหล่านี้ เท่าที่เคยพบเห็นพอจำแนกได้ดังนี้

ก. เกี่ยวกับอาหาร อาหารที่ใช้เกี่ยวกับไสยศาสตร์มักเป็นของแห้ง เช่นเครื่องพล่า เครื่องยำ เป็นต้น

ข. ภาชนะใส่อาหาร มักใช้ใบตองเย็บเป็นกระทงเล็ก ๆ ใส่อาหารแล้วใช้หยวกกล้วยมาเย็บ เอาไม้ขีด หาใบตองรองกันทำเป็นถาดใส่อาหาร ซึ่งภาชนะเหล่านี้ ถือว่าเมื่อใช้แล้วทิ้งไปเลย มนุษย์จะนำมาใช้อีกไม่ได้ ทั้งนี้ คงจะถือว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับมนุษย์นั้นอยู่คนละโลกกัน จะใช้รวมกันไม่ได้ สำหรับภาชนะใส่อาหารนี้ บางแห่งใช้ภาชนะดินปั้นก็มี

³⁰อุทัย ทิรัญโต (อ้างแล้ว) น. 97-98

ค. เครื่องบูชา เป็นเครื่องที่ใช้ประกอบพิธีกรรมด้านนี้ มักจะใช้ของที่เป็นเคล็ดที่ เป็นเงื่อนไขในการทำพิธีกรรม

ง. ที่ตั้งอุปกรณ์พิธี มักขึ้นอยู่กับพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ที่ทำ ไม่มีกำหนดตายตัว เช่นการสะเดาะเคราะห์ที่เรียกว่า “เสียบาล” มักทำที่ทางสามแพร่ง การเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มักตั้งศาลเพียงตา เป็นต้น

5.5 ผู้ทำพิธี หรือผู้ประกอบพิธี นอกจากจะประกอบด้วยลักษณะตามข้อ 5.3 แล้วยังมีลักษณะของผู้กระทำอีก ซึ่งส่วนมากจะเป็นพอมด หมอผี

5.6 วันประกอบพิธี ขึ้นอยู่กับพิธีทางไสยศาสตร์ที่จะทำ นั่นคือพิธีนั้นเกี่ยวกับอะไร สมควรที่จะกระทำในวันและเวลาใด ทั้งนี้ ต้องขึ้นอยู่กับพิธีนั้น ๆ เป็นสำคัญ เช่น วันเสาร์ ห้าค่ำ ที่เรียกว่า “เสาร์ห้า” หรือวันเพ็ญเดือนสิบสองที่ตรงกับวันจันทร์ ที่เรียกว่า “จันทร์เพ็ญ” หรือ “จันทร์เพ็ง” เป็นต้น

6. ประเภทของ Magic

Magic คือใช้วิชาความรู้เพื่อบังคับ หรือป้องกันสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติให้เป็นไปตามประสงค์ที่ตนต้องการ แยกได้เป็น 2 คือ :

6.1 เป็นเรื่องแก้หรือป้องกันเหตุร้าย ซึ่งถือว่าเป็นเสนียดจัญไร ตลอดจนขับไล่สิ่งร้ายนั้น ซึ่งเข้าใจว่าเป็นผี ให้ปลาดหนีไป อย่างนี้ในภาษาอังกฤษเรียกว่า White Magic ใช้วิทยาคมแก้อาถรรพ์ปัดรังควาญ ฯลฯ

6.2 ใช้ความรู้มายิกให้ไปทำร้ายคนอื่น เรียก Black Magic เช่นทำกฤตยา ยาแฝด และทำคุณไสย ผังรูปผังรอย เป็นต้น³¹

7. บทสรุป

ดังได้กล่าวแล้วว่า เรื่องของ Magic เป็นเรื่องเทียม หากความแน่นอนหรือแท้จริงไม่ได้ แต่เป็นด้วยอิทธิพลแห่งความเชื่อถือทางศาสนาของสังคม จึงทำให้สามารถดำรงอยู่ได้ ดังนั้น เรื่องของ Magic จึงเป็นเรื่องที่คงความสำคัญในตัวของมันเองไว้ได้ โดยสังคมยังยอมรับค่านิยมในการปฏิบัติต่อ Magic ในรูปแบบต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี มนุษย์แม้จะมีการศึกษาระดับใดก็ตาม ยังคงติดอยู่ใน Magic นั้นเองซึ่งการติดนั้น จะมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับสภาพจิตใจของแต่ละท่าน ทั้งนี้เพราะนิสัยรักตัวเอง และความกลัวของมนุษย์เป็นต้นเหตุ ดังนั้น Magic จึงสามารถอยู่ในสังคมได้ แม้ว่าโลกจะมีความเจริญเพียงใดก็ตาม

³¹ เสฐียรโกเศศ (อ้างแล้ว) น. 42-43

เสียดบาล³²

ความเชื่อว่าผีอาจจะกระทำให้มนุษย์ถึงแก่ความตายเพื่อเอาไปเป็นประโยชน์ของผี ไม่แต่ทารกแรกเกิดเท่านั้น ถึงมนุษย์ที่เติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้วผีก็อาจจะทำเช่นนั้น ผิดกันแต่เอาทารกไปเลี้ยง แต่ผู้ใหญ่เอาไปใช้สอย จึงบันดาลให้เกิดโรคห่าหรืออาการมรณภัยอย่างอื่น ๆ เป็นเหตุให้เกิดอุบายต่าง ๆ เพื่อป้องกันมิให้ผีเอาไป บางอย่างทำให้ผีกลัว เช่น ผูกตะกรุดพิศมรดคล้ายกับเกราะกันผี เป็นต้น บางอย่างทำให้ผีเกลียดชังไม่ปรารถนา การที่เล่นเทพทองเล่นเพลงปรบไต่ด้วยถ้อยคำอย่างหยาบช้าสามัญ น่าจะเป็นอุบายจำพวกนี้ จึงมักเอาในการสมโภชช่วงเผือกอันเป็นของแหงแทน บางอย่างลวงให้ผีหลงว่าได้ไปตั้งปรารถนาแล้ว อุบายเสียดบาลอยู่ในประเภทลวงผี มักทำในเวลามีคนเจ็บไข้อาการล่อว่าถูกผีกระทำ หรือทำเมื่อขึ้นปีใหม่ เพื่อจะให้ผีสำคัญว่าได้คนในครัวเรือนนั้นไปแล้ว ไม่มาค้นคว้าหาตัวในปีนั้น ลักษณะการเสียดบาลที่ทำกันในกรุงเทพฯ ว่าตามที่ได้เคยเห็นมาแต่เด็ก เอาดินเหนียวมาปั้นหุ่น (อย่างตุ๊กตา) แทนตัวคน จะให้แทนคนไหนเอาของที่คนนั้นใช้ เช่นตัดเศษผ้าถุงผ้าห่มเอาไปแต่งหุ่นเป็นสำคัญ แล้วเอากาบกล้วยมากเรียงเป็นรูปร่างกะบะ เรียกว่ากบาล เอารูปหุ่นมาน้อยแล้วแต่เหตุ ตั้งรวมลงในกบาล มีข้าวปลาใส่กระทงน้อย ๆ (จะหมายว่าเป็นเสบียงของหุ่น หรือเป็นเครื่องเซ่นผี ข้อนี้นี้ไม่ทราบแน่) วางลงไป ในกบาลนั้นด้วยเอากบาลไปตั้งไว้กลางแจ้งที่ในลานบ้านสัก 3 วัน แล้วเอาทิ้งเสียที่อื่น (เดิมเห็นจะทิ้งในป่าช้า) เป็นเสร็จพิธี

³²สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์. "เสียดบาล," *วารสารศิลปากร* ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (สิงหาคม, 2491)

คาถาอาคม

คาถา ในที่นี้เป็นคำกล่าวตามความเชื่อถือตามหลักของอถรรพเวท เป็นการยึดไว้เพื่อให้เกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ (ไม่เกี่ยวกับความหมายทางพุทธศาสนา) มักใช้คู่กับคำว่า อาคม

1. คำว่า คาถา ในที่นี้ใช้เป็นคำกล่าวออกมาโดยไม่มีเหตุผล ไม่มีต้น ไม่มีปลาย ไม่มีที่หมายที่จบ จับต้นชนปลายไม่ติด จะคิดหาเหตุผลในคำเช่นนั้นไม่ได้ เรียกว่า อนนุสนธิกคาถา คาถาเช่นนี้ไม่มีในพระไตรปิฎกหรือไม่มีในพุทธศาสนา แต่มีในภายนอกพุทธศาสนา คาถาเช่นนี้ท่านหมายเอาเวทมนตร์ที่ถือกันว่าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งพวกที่เชื่อในทางนั้นเสกเป่าหรือพันหรือถ่มกันอยู่ เช่นคาถาเหล่านี้คือ

น บัดถมัง, น บัดตลอด, พง (ออกเสียงว่า เฆาะ งอ), อีสวาสุ, ม.อ.อุ., อ.อุ.ม., น.ม.พ.ธ., นโม พุทธาย, อี.ร.ชา.ค.ต.ร.สา., ตี.ห.จ.โต.โร.ติ.น., อ.ส.วิ.บุ.โล.บุ.ส.พุ.ภ. เป็นต้น

หรือกล่าวผสมกับคำไทยก็มี เช่น

พุทธ หาย, ธมฺม หาย, สงฺฆ หาย, พุทฺธ อุต, ธมฺม อุต, สงฺฆ อุต เป็นต้น

หรือกล่าวเป็นคำอรรถ แต่กำหนดด้วยเสียงไทย เช่น

พุทธ ปรจุกขามิ, ธมฺม ปรจุกขามิ, สงฺฆ ปรจุกขามิ, กำหนดเสียง บัจ เป็น บัด เป็นต้น

หรือว่า อิมสมฺม วิกลิงฺคเล หรือกล่าวเป็นคำไทยล้วน ๆ ว่า “โอม ขยุก ขยุย กอไผ่ตายขุย มั่นนกลงหัว..... หรือว่า โอม กูจะพันปวง ปวงลิง ปวงค่าง ปวงช้าง ปวงม้า..... เหล่านี้ เป็นต้น

2. อาคม เป็นการใช้คาถาดังกล่าวข้างต้นลงในสิ่งต่าง ๆ เช่นลงในแผ่นเงิน แผ่นทอง หรือลงตะกรุดพิสมร ผ้ายันต์ เป็นต้น เรียกว่า อาคม เช่นบริกรรมว่า “บุพพมโทติตมสรฺสเร อาจริยะ ใหฺลน น เป็นต้น เรียกว่าลง อาคม

ทั้งสองอย่างนี้ รวมเรียกว่าคาถาอาคม ตัวคาถาเหล่านี้นิยมใช้อักษรขอมจึงจะขลัง แต่ก็เปลี่ยนแปลงไปได้ตามมติอาจารย์ คาถาเหล่านี้จะไปคิดเอาเหตุผลต้นปลายอะไรไม่ได้ ทั้งนั้น ต้องว่าไปตามนั้น จึงจะขลัง³³

³³ เก็บใจความจาก เกษม บุญศรี : สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ตอนที่ ๑4. (พระนคร, รุ่งเรืองธรรม, 2505), น. 3024-3027

เสรีบูรโกเทศ ได้กล่าวถึงคาถาอาคมว่า เป็นอักขระหรือข้อความที่ผูกขึ้น ซึ่งถือว่า มีอำนาจลึกลับเร้นอยู่ในนั้น เมื่อนำเอาไปใช้ตามลัทธิที่มีกำหนดไว้ เช่นบริกรรมเสกเป่า หรือสวดขับตลอดจนปลุกเสกสิ่งไร มียันต์ เป็นต้น ก็จะเกิดความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ สามารถใช้เป็นประโยชน์ในทางปิดเป่าหรือป้องกันสิ่งร้าย ซึ่งเชื่อว่าเป็นเสนียดจัญไร หรือ เนื่องจากการกระทำของภูตผีปีศาจ เป็นต้น ให้เคลื่อนหายหรือแคล้วคลาดไป หรือถ้าเข้ามาแล้วก็ขับไล่ไสส่งให้ปลาดหนีไปด้วยวิธีที่เรียกว่า “แก้อาถรรพณ์” หรือ “ปิดรังควาน” เป็นต้น นี้อย่างหนึ่ง ใช้ในเรื่องที่เรียกว่า วิทยาคม ทำกฤตยาคุณไสยเพื่อให้ไปกระทำแก่ผู้อื่น ตามที่ต้องการ นี้อีกอย่างหนึ่ง

คติความเชื่อ และอุปเท่ห์ต่าง ๆ ที่กระทำตามที่กล่าวข้างต้นนี้ เรียกรวม ๆ กันหมด นั้นว่า “ลัทธิไสยศาสตร์” อันเป็นเรื่องเกี่ยวกับอำนาจลึกลับอยู่เหนือธรรมชาติ ซึ่งมนุษย์ไม่สามารถจะต่อสู้หรือต้านทานได้โดยลำพังตนธรรมดา ลัทธิไสยศาสตร์นี้ เป็นความเชื่อมีอยู่ทั่วไปในหมู่มนุษย์ไม่ว่าสมัยไร ก็ถือกันทั้งนั้น โดยเฉพาะส่วนใหญ่ในหมู่ประชาชน³⁴

---

³⁴เก็บใจความจาก เสรีบูรโกเทศ : สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (อ้างแล้ว) น. 3037-3038

ลัทธิเข้าผี

เป็นลัทธิพิธีเกี่ยวกับเชิญผีให้เข้ามาสิงในตัวแม่มดคนทรง เรียกกันว่า ทรงเจ้าเข้าผี ประเภทผีที่ทรง

ผีนี้หมายถึงเจ้าผีนายผี ซึ่งเป็นผีชั้นดี ส่วนผีชั้นเลวแม้เชิญให้มาเข้าสิง มันก็ไม่มา นอกจากจะมาเองและทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ที่มันเข้าสิง อย่างที่เรียกกันว่า ผีเข้า ไม่ใช่เข้าผี

วัตถุประสงค์ของการเข้าผี

การเข้าผี ก็เพื่อต้องการจะทราบเรื่องราวทุกข์สุขดิบหรือเหตุการณ์อันลึกลับ ซึ่งตนเองไม่สามารถจะทราบได้ แต่คนธรรมดาไม่มีความรู้ จะเชิญผีให้มาเข้าและบอกสิ่งที่ตนต้องการทราบหาได้ไม่ ต้องอาศัยแม่มดคนทรง ซึ่งมีความรู้เรื่องของผีเป็นผู้ทำพิธีจึงจะได้

การรักษาโรคภัยไข้เจ็บโดยการเข้าผี

ในสมัยโบราณคนที่เป็นพวกชาวบ้านชาวชนบท ถ้าเจ็บไข้ได้ทุกข์ ก็ได้อาศัยพวกแม่มดคนทรงเป็นผู้บำบัดรักษา เหตุนี้แม่มดคนทรง จึงเป็นทั้งหมอผีหมอยาไปด้วยในตัว และเรียกว่ามดหมอ ในภาษาอังกฤษเรียกหมอชนิดนี้ว่า Medicine-man หรือ Shaman อันเป็นหมอผีหมอมนตร์ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในชาติต่าง ๆ สมัยโบราณและสมัยปัจจุบันในหมู่ชนซึ่งมีวิถีชีวิตอยู่ในระดับที่ยังไม่เจริญ พวกหมอผีที่กล่าวนี้ คงเป็นผู้หญิงมีอายุเป็นส่วนใหญ่ จึงได้เรียกว่าแม่มด เพราะตามธรรมดาเจ้าผีผู้ชายไม่ชอบคนทรงผู้ชาย ด้วยผู้ชายใจแข็งผีไม่ชอบ ชอบก็แต่ผู้หญิง เพราะใจอ่อน เข้าสิงง่าย แต่เดิมในหมู่บ้านหนึ่งมักมีแม่มดคนหนึ่งซึ่งสืบตระกูลเรื่องทรงเจ้าเข้าผีสืบต่อกันมา ถ้าหมู่บ้านใดเป็นหมู่บ้านเล็กไม่มีแม่มด ถ้าต้องการก็ไปเชิญแม่มดจากหมู่บ้านอื่นที่มีให้มาทำพิธีเข้าผี

วิธีทำ

พิธีที่ทำกล่าวอย่างย่อเท่าที่ทราบมีอย่างนี้ “แม่มดจะยกเครื่องพลีสั่งเวทย์ที่จัดไว้ขึ้นวนไปวนมาเป็นวง ๆ ตรงหน้าของตน ทำนองเดียวกับที่เอกราชนะเครื่องเสียดบาลไปวน ๆ ที่หน้าคนเจ็บ เมื่อวนแล้วก็นำไปวางไว้ที่บนศาลเป็นการพลีบูชา ขณะนั้นถ้ามีคนตรีอะไรก็ใช้เครื่องดนตรีนั้นตีเป่าเป็นการประโคม เช่นมีโทนกิติโทน เป็นต้น เสร็จสั่งเวทย์แล้วแม่มดก็รำ ก่อนรำมีดอกไม้รูปเทียนบูชาวางไว้ที่หน้าศาล แม่มดนั่งลงตรงหน้าศาลเอานิ้วแม่มือ

คำถามประจำบทที่ 2

- จงอธิบายคำต่อไปนี้พอได้ความ
  - ศาสนา
  - ลัทธิ
  - ปรัชญา
  - จริยธรรม
  - เครื่องราง
  - โสยศาสตร์
  - เสียมงคล
  - คาถาอาคม
  - ผีเข้า
  - ลัทธิเข้าผี
- จงวิจารณ์คำว่า “ศาสนา” กับคำว่า “Religion” ว่ามีวัตถุประสงค์เหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร?
- Huston Smith มีความเห็นเกี่ยวกับ Religion อย่างไรบ้าง?
จงอธิบายทฤษฎีของ H. Smith มาให้เห็นจริงๆ
- จงอธิบายว่า “กรรมเป็นผู้สร้างโลก” ตามแนวพุทธศาสนา
- ตามทฤษฎีของชาวตะวันตกที่ว่า “พุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแต่เป็นเพียงปรัชญา” ท่านเห็นด้วยหรือไม่ ขอมติเห็นด้วยหรือคัดค้าน
- จงเขียนเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาประจำท้องถิ่น ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิต มา 1 เรื่อง ■